

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 5 sierpnia 2024 r.

Poz. 4032

UCHWAŁA NR IV/33/24 RADY GMINY HORODŁO

z dnia 26 lipca 2024 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Horodło na lata 2024-2027"

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j.Dz.U z 2024 r. poz.609), art87 ust 3i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j.Dz.U. z 2022 r. poz. 840, ze zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Lubelskiego Konserwatora Zabytków w Lublinie Delegatura Zamość z dnia 15.12.2023 r. Rada Gminy uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Horodło na lata 2024 - 2027” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

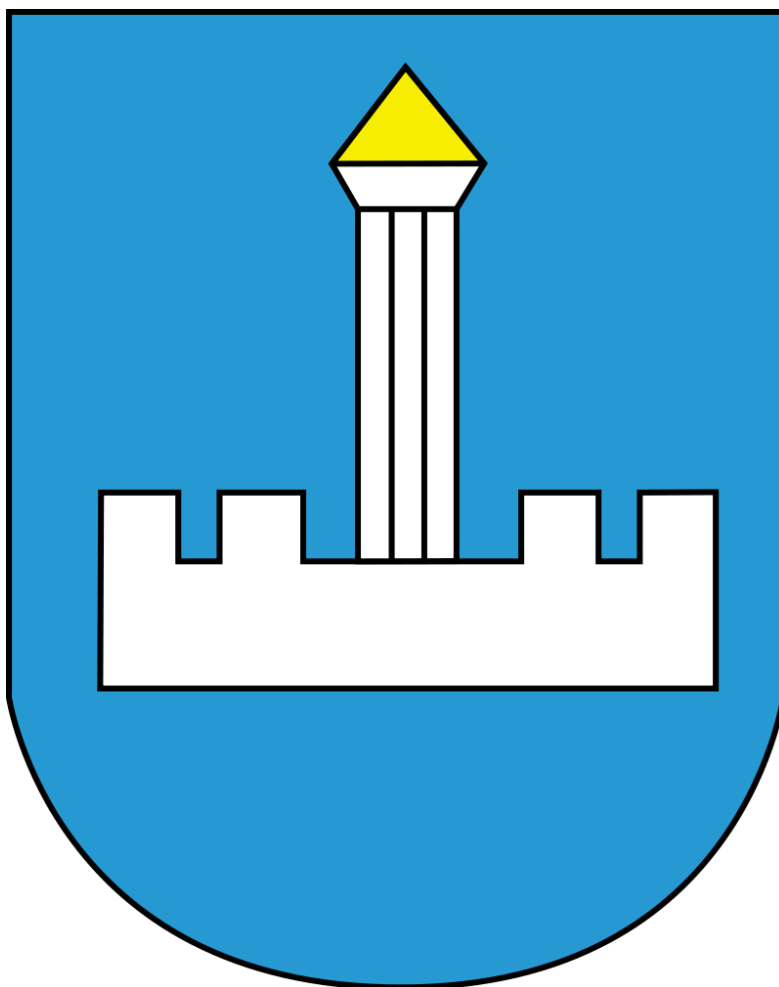
Anna Dąbrowska

Załącznik do uchwały Nr IV/33/24

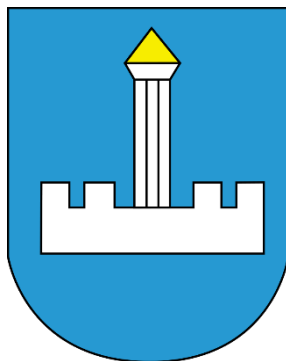
Rady Gminy Horodło

z dnia 26 lipca 2024 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY HORODŁO
NA LATA 2024 - 2027**

**Horodło
2024**

ZAMAWIAJĄCY:

Urząd Gminy w Horodle
Jurydyka 1
22-523 Horodło
tel. (84) 65 15 447
e-mail: ug@horodlo.pl
www.horodlo.pl

WYKONAWCA:

RELIKT
Pracownia Archeologiczna

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Armii Krajowej 2/3
39-100 Ropczyce
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.relikarcheologia.pl

Autor opracowania:

Judyta Nawrot-Bukowiec

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	12
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	13
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	13
4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030	13
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	14
4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Lubelskiego na lata 2019-2022	14
4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego.....	16
4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.	17
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	18
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	19
5.1.1 Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Horodło na lata 2016-2023	19
5.1.2 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Horodło na lata 2017-2023.....	19
5.1.3 Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Horodło	22
5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Horodło.....	23
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Horodło.....	30
5.2.1 Ogólna charakterystyka gminy	30
5.2.2 Zarys historii gminy	31
5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	33
5.2.4. Zabytki archeologiczne	39
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	41
5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	41
5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	42
5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków	42
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	43
5.5 Dziedzictwo niematerialne	43
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	45
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	47
7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami.....	48
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	50
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	51
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	52

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzące powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Pierwsze rozdziały niniejszego *Programu* (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym, czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia) jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego. W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów. Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania *Programu*. W X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840*) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami.
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami* w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (*Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.*) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu

warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.

2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomości, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku, gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej

obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

➤ **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (*t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40*), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

➤ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (*t. j. Dz. U. 2022 r. poz. 503, ze zm.*). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

➤ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (*t. j. Dz. U. 2022 r. poz. 88, ze zm.*). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. 2022 r. poz. 2556, ze zm.). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisaniem do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. 2022 r. poz. 916, ze zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2022 r. poz. 916, ze zm.). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
  - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
  - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. 2020 r. poz. 194). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. 2022 r. poz. 1327, ze zm.). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. 2022 r. poz. 385). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. 2022 r. poz. 2393). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. 2020 r. poz. 164).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019 r. poz. 1721);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 r. poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (*Dz. U. z 2014 r. poz. 110*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (*Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (*Dz. U. z 2011, Nr. 89, poz. 510*).

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.),
- Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas - przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.
- Nowa Karta Ateńska 2003 - Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Horodło jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym (gminnym). Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami. Obecnie trwają prace nad Krajowym Programem Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026.

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- ✓ niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- ✓ niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych
- ✓ zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- ✓ niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- ✓ niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- ✓ braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- ✓ brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- ✓ rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- ✓ braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów "*Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich*". Wytyczone tutaj kierunki działań takie jak:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury:
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Horodło zgodny jest z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Lubelskim na lata 2019-2022

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Lubelskim na lata 2019 - 2022 został przyjęty Uchwałą Nr IX/160/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 2 września 2019 r. Głównym celem programu jest wyznaczenie kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie czasowej 4 lat. Dokument zakłada inicjowanie działań dotyczących wspierania i koordynowania badań, prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Program uwzględnia dziedzictwa niematerialne i rozszerza perspektywę opieki nad zabytkami o elementy kultury, ważne dla całokształtu dziedzictwa regionu. Program ma również służyć jednostkom samorządowym, środowiskom naukowym i badawczym, właścicielom zabytków, a także osobom zainteresowanym kulturą i dziedzictwem kulturowym.

Podzielono cele na strategiczne, operacyjne i priorytety. Gminy, powiaty oraz inne podmioty w sferze opieki nad zabytkami powinny uwzględnić realizację celów programu tj.:

Cel strategiczny I. Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno - gospodarczego regionu.

Cel operacyjny 1. Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi:

Działanie 1: Działania podnoszące świadomość społeczeństwa o wartościach krajobrazu kulturowego i jego wpływie na budowę wspólnoty społecznej i tożsamości regionu, w szczególności poprzez wprowadzanie nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego.

Działanie 2: Działania na rzecz opracowania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami w oparciu o aktualne uregulowania prawne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Działanie 3: Prowadzenie gminnych lub powiatowych ewidencji zabytków.

Działanie 4: Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, w tym stała ochrona wartościowych układów przestrzennych: urbanistycznych i ruralistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów poprzemysłowych, powojkowych oraz obiektów archeologicznych.

Działanie 5: Upowszechnianie mechanizmu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez te jednostki.

Działanie 6: Podejmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego.

Działanie 7: Promocja instytucji muzeum jako narzędzia ochrony zabytków i miejsca wypracowywania wzorca opieki nad zabytkami. Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności statutowej muzeów w celu przyciągnięcia odbiorcy.

Cel operacyjny 2: Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego:

Działanie 1: Poszerzanie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentycznych regionalnych wartości kulturowych, w tym określanie wyróżnika autentyczności poszczególnych grup etnograficznych Lubelszczyzny.

Działanie 2: Podejmowanie starań o umieszczenie wybranych przejawów dziedzictwa niematerialnego na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.

Działanie 3: Wspieranie aktywności regionalnej mającej na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania tożsamości oraz prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne, poprzez tworzenie różnych programów edukacyjnych umożliwiających przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu.

Działanie 4: Propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności poprzez kultywujące je wydarzenia.

Działanie 5: Upowszechnianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa, w szczególności poprzez wspieranie usług turystycznych na terenach wiejskich.

Działanie 6: Wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny, jako elementu przyczyniającego się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.

Cel strategiczny II. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno - ekonomiczny.

Cel operacyjny 1. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny:

Działanie 1. Poszerzanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i opiece nad nim przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej.

Działanie 2. Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmocniania społecznej świadomości (poczucia wspólnoty regionalnej) mieszkańców Lubelszczyzny.

Działanie 3. Edukacja właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych w zakresie zasad opieki nad nimi i ich ochrony.

Działanie 4. Realizowanie studiów naukowych, wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych oraz organizowanie praktyk studenckich i staży, zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego niematerialnego i materialnego, zwłaszcza zagrożonego.

Działanie 5. Edukacja na rzecz poznawania istniejących na przestrzeni dziejów relacji kultury polskiej z kulturami innych społeczności na terenie Lubelszczyzny.

Cel operacyjny: 2. Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

Działanie 1. Rozwijanie nowoczesnych form promocji województwa wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego, jako czynnika rozwoju społeczno - ekonomicznego i budowania poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.

Działanie 2. Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia, jako istotnych działań dla promocji regionu.

Działanie 3. Wzmacnianie współpracy międzyregionalnej - krajowej i zagranicznej, województwa lubelskiego w zakresie wspólnej promocji dziedzictwa kulturowego, w tym promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych.

Działanie 4. Poszerzenie wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno-ekonomicznego.

Działanie 5. Promocja i stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów kultury jako czynnika stymulującego wzrost gospodarczy.

Działanie 6. Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności filmowej i przemysłów czasu wolnego.

Działanie 7. Tworzenie mechanizmów włączających materialne dziedzictwo kulturowe w nowoczesny obieg gospodarczy: przemysłów czasu wolnego i przemysłów kultury, w tym promocja walorów niewykorzystywanych obiektów zabytkowych, jako miejsc dogodnych do nadania im istotnych funkcji społeczno-ekonomicznych.

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

Obecnie obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego został przyjęty 30 października 2015 r. (Uchwała Nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego). Jest dokumentem o charakterze długoterminowym i określa zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa.

Jako jeden z uwarunkowań wewnętrznych rozwoju zagospodarowania województwa lubelskiego wskazano środowisko kulturowe. Na potencjał kulturowy województwa składają się: zabytkowe zasoby urbanistyczne i ruralistyczne, unikalne zabytkowe obiekty architektury sakralnej i świeckiej, zespoły pałacowo-ogrodowe i dworskie, zabytki techniki i militarne, cmentarze różnych wyznań, miejsca kultu religijnego oraz stanowiska archeologiczne.

Jednym z wyzwań rozwojowych województwa lubelskiego jest poprawa ładu przestrzennego i harmonizacja zagospodarowania z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Dzięki odpowiedniej ochronie i promocji wzrośnie rozpoznawalność i atrakcyjność województwa lubelskiego. Zakłada się, że zarządzanie krajobrazem oparte będzie o zasady komplementarności aspektów środowiskowych, historyczno-konserwatorskich oraz estetycznych. Działania ochronne dotyczyć będą objęcie ochroną prawną krajobrazów przyrodniczych i kulturowych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych.

Celem wiodącym jest zrównoważony rozwój przestrzenny regionu prowadzący do podniesienia konkurencyjności województwa i poprawy warunków życia. W sferze zagospodarowania przestrzennego środowiska kulturowego jako cel główny wyznaczono wzmacnianie tożsamości kulturowej regionu przez ochronę i pielęgnację zasobów kulturowych oraz ich wzbogacanie walorami współczesnymi. Dla powyższego celu określono cele szczegółowe:

- ✓ identyfikacja, zachowanie i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz różnorodności krajobrazu kulturowego;
- ✓ zachowanie przed zatarciem specyfiki kulturowej ukształtowanych historycznie struktur przestrzennych;
- ✓ zachowanie i wzbogacenie zasobów dóbr kultury współczesnej;
- ✓ rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego.

W zakresie środowiska kulturowego Plan określa kierunki i działania mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej. Wskazuje przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju oraz rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie.

Kierunki i działania dla obszaru dziedzictwa kulturowego:

Kierunek: Ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym, europejskim i krajowym

Działania:

1.1. Wykorzystywanie obiektów i kształtowanie zagospodarowanych przestrzeni kulturowych odpowiednio do ich statusu (światowego, europejskiego, krajowego);

1.2. Włączenie obiektów o wysokich wartościach kulturowych w systemie ochrony światowego i krajowego dziedzictwa

Kierunek: Ochrona i opieki nad zabytkami nieruchomymi.

Działania:

2.1. Rewaloryzacja oraz rewitalizacja układów urbanistycznych, ruralistycznych i przestrzennych;

2.2. Rewaloryzacja obiektów i zespołów zabytkowych;

2.3. Ochrona przed zabudową i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym wydarzeń i walk historycznych;

2.4. Uczytelnienie relikwów zabytków archeologicznych.

Kierunek: Ochrona zabytkowego krajobrazu kulturowego.

Działania:

3.1. Wspieranie tworzenia parków kulturowych;

3.2. Zachowanie i konserwacja zieleni komponowanej;

3.3. Ochrona panoram w celu zachowania historycznych sylwet obiektów i zespołów urbanistycznych;

3.4. Ochrona zagrożonych zanikiem tożsamości historycznie ukształtowanych krajobrazów rolniczych;

3.5. Ochrona i odtwarzanie historycznych przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym;

3.6. Tworzenie szlaków turystycznych.

Kierunek: Ochrona dóbr kultury współczesnej.

Działania:

4.1. Ochrona przed deformacją układów urbanistycznych;

4.2. Ochrona przed zmianą formy i kompozycji architektonicznej obiektów;

4.3. Ochrona i rewitalizacja przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym.

4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r. przyjęta została uchwałą Nr XXIV/406/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego w dniu 29 marca 2021 r. Jest to dokument własny samorządu wojewódzkiego i podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję, cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji.

Samorząd Województwa Lubelskiego przyjął następującą wizję rozwoju województwa do roku 2030: *Województwo lubelskie racjonalnie wykorzystując specyfikę społeczno-gospodarczą, zasoby środowiska, a także policentryczność sieci ośrodków miejskich rozwija się w sposób zrównoważony. Kreatywność i otwartość mieszkańców, aktywność naukowo-badawcza, tworzenie i stosowanie rozwiązań innowacyjnych oraz partnerstwo w zarządzaniu kształtują nowoczesny charakter regionu. Wzrasta jego znaczenie jako strategicznego producenta finalnych wyrobów bazujących na surowcach rolniczych, dostarczyciela usług prozdrowotnych i czasu wolnego. W efekcie region oferuje atrakcyjną przestrzeń do życia, pracy i inwestowania w zdrowym i bezpiecznym otoczeniu.*

W Strategii wskazano cztery cele strategiczne i 18 celów operacyjnych. Z punktu widzenia wykorzystania i ochrony dziedzictwa kulturalnego najważniejszy jest cel operacyjny 3.4 - innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu. Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe walory województwa lubelskiego wymagają nowego podejścia do ich wykorzystania tak, by mogły stanowić istotny czynnik rozwojowy. Służyć temu mają między innymi komplementarne, atrakcyjne produkty turystyczne. Podejmowane będą działania na rzecz tworzenia i rozwijania kompleksowych produktów turystycznych, które w łańcuch korzyści ekonomicznych włączać będą społeczności lokalne, a nie tylko właściciele obiektów turystycznych. Coraz większego znaczenia będzie nabierało wykorzystanie nowych technologii i rozwiązań, nie tylko jako narzędzie dotarcia z informacją do klienta, ale jako istotny element kształtujący i promujący sam produkt, wpływający na jego kształt, wyjątkowość i atrakcyjność. Rozwijaniu funkcji turystycznej towarzyszyć będzie ochrona wartości będących podstawą budowania oferty turystycznej.

Wśród kierunków działań do realizacji tego celu w Strategii wymieniono:

- ✓ Kreowanie, rozwijanie oferty i infrastruktury ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce;
- ✓ Wspieranie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne - pakietowanie i sieciowanie, w tym kształtowanie spójnego układu szlaków rowerowych o znaczeniu europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym;
- ✓ Rozwijanie produktów i ofert wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (m.in. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe) np. utworzenie Centrum Historyczno-Archeologicznego „Grodów Czerwieńskich”;
- ✓ Organizacja punktów usług i obsługi dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa);
- ✓ Upowszechnianie nowoczesnych, wykorzystujących technologie cyfrowe form dostępu do kultury i informacji o zasobach przyrodniczych;
- ✓ Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.);

- ✓ Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych;
- ✓ Integracja współpracy, promocji, informacji i zarządzania w turystyce w oparciu o działający w Polsce system: Polska Organizacja Turystyczna - Regionalne Organizacje Turystyczne - Lokalne Organizacje Turystyczne;
- ✓ Rozwój usług i infrastruktury sportowej, rekreacyjnej;
- ✓ Upowszechnianie i rozwój sportu wśród różnych grup społecznych i środowiskowych;
- ✓ Wspieranie przedsięwzięć sportowych w regionie oraz promowanie upowszechniania kultury fizycznej;
- ✓ Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych.

Efektom innowacyjnego podejścia do wykorzystania zasobów lokalnych będzie tworzenie produktów niestandardowych, kojarzonych wyłącznie z województwem lubelskim, co wzmocni pozytywny wizerunek i pozycję regionu jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku, przyjaznego gościnnością mieszkańców. Kreowanie nowych atrakcji w oparciu o niematerialne dziedzictwo kultury będzie sprzyjało zacieśnianiu więzi społecznych, integracji regionalnej, a także aktywizacji zawodowej mieszkańców. W znacznym stopniu przyczyni się do wykorzystania unikalnych zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju lokalnym i regionalnym.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1 Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Horodło na lata 2016-2023

Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Horodło na lata 2016-2023 została przyjęta uchwałą nr XIII/84/16 Rady Gminy Horodło z dnia 23 maja 2016 r. Strategia to podstawowy dokument strategiczny gminy, określający cele i zadania planowane do realizacji i wprowadzenia w życie w celu poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej wspólnoty lokalnej. Strategia składa się kilku części: diagnostycznej, strategicznej oraz wdrożeniowej, obejmuje okres do 2023 r.

W Strategii wyznaczono cztery główne cele strategiczne wraz z celami operacyjnymi. Kilka z nich dotyczy ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.

Cel strategiczny 1. Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i turystyki na terenie gminy:

Cele operacyjne:

- 1.1: Rozwój przedsiębiorczości i inicjatyw służących rozwojowi turystyki wiejskiej.
- 1.2: Rozwój infrastruktury rekreacyjno-turystycznej.
- 1.3: Ochrona, renowacja i promocja obiektów zabytkowych i miejsc pamięci.

Zadania:

- ✓ Renowacja i rewitalizacja na cele turystyczne obiektów dziedzictwa kulturowego, wpisanych do rejestru zabytków.
  - ✓ Odnawianie lub poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym zabytkowych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego i rozwoju turystyki na obszarach wiejskich.
- 1.4: Organizacja oraz rozwój współpracy międzygminnej i międzynarodowej.

Cel strategiczny 2: Poprawa jakości i dostępności usług społecznych, edukacyjnych i kulturalnych na terenie gminy:

Cele operacyjne:

- 2.1: Poprawa jakości i dostępności usług społecznych na terenie gminy.
- 2.2: Poprawa jakości i dostępności usług edukacyjnych na terenie gminy.
- 2.3: Poprawa jakości i dostępności usług kulturalnych na terenie gminy.

Zadania:

- ✓ Realizacja działalności kulturalnej na terenie gminy.
- ✓ Promowanie i wspieranie lokalnych animatorów kultury, zespołów oraz lokalnych artystów i twórców.

5.1.2 Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Horodło na lata 2017-2023

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Horodło na lata 2017-2023 podjęty został Uchwałą Nr XXVI/161/17 r. Rady Gminy Horodło z dnia 30 października 2017 r.

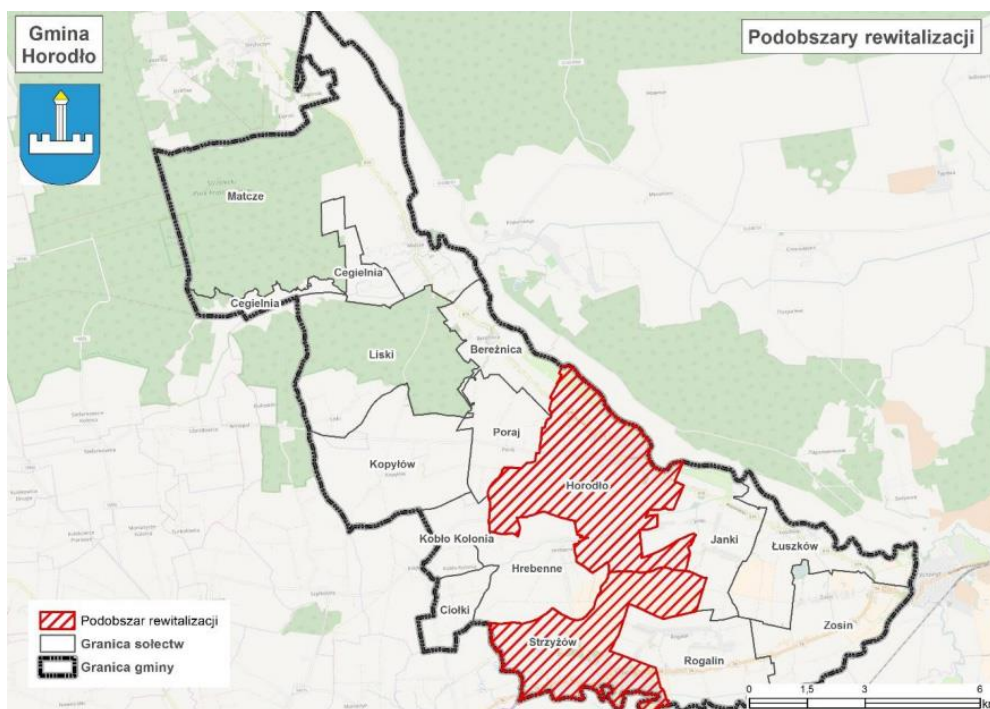
Na terenie Gminy Horodło wyznaczono podobszary, gdzie występuje kumulacja negatywnych zjawisk w sferze społecznej współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w sferze gospodarczej, środowiskowej, technicznej, przestrzenno-funkcjonalnej.

Podobszar – Sołectwo Horodło. Podobszar obejmujący teren całego sołectwa Horodło, zamieszkiwany przez 650 osób, co stanowi 12,06% ogółu mieszkańców; zajmujący powierzchnię 14,40 km², co stanowi 11,17% powierzchni ogółem Gminy Horodło. Na podobszarze zlokalizowane są cenne budowle znajdujące się w rejestrze zabytków, wymagające podjęcia działań rewitalizacyjnych w celu nadania/przywrócenia funkcji społecznych, kulturowych, turystycznych:

- ✓ kościół poddominikański parafialny rzymsko-katolicki, rej. zab. Nr A/80,
- ✓ plebania przy kościele parafialnym, rej. zab. Nr A/80,
- ✓ kościół polsko-katolicki p.w. Zmartwychwstania Pańskiego, rej. zab. Nr B/169,
- ✓ cerkiew unicka grecko-katolicka, rej. zab. Nr ZA/421

Obiekty oraz tereny do nich przyległe wymagają gruntownych remontów i zagospodarowania (są w złym stanie technicznym, mocno wyeksploatowane).

- ✓ budynek Urzędu Gminy Horodło, rej. zaby. Nr A/1562 - konieczna wymiana pokrycia dachowego, wymiana okien, nowa elewacja całego kompleksu, zagospodarowanie terenu wokół,
- ✓ zamczysko tzw.: „Wały Jagiellońskie”, rej. zab. Nr C/83 - konieczne zagospodarowanie całego kompleksu,
- ✓ rzeźby przedstawiające siedzące lwy, rej. zab. Nr B/520(1-2) - konieczna restauracja i całkowita odnowa rzeźb oraz zagospodarowanie całego terenu,
- ✓ park podworski, rej. zab. Nr A/1439 - konieczne zagospodarowanie całego kompleksu,
- ✓ cmentarz żydowski zamknięty z XIX w. - konieczna renowacja nagrobków oraz uporządkowanie zdegradowanej przestrzeni publicznej.

Ryc. 1. Obszar rewitalizacji na terenie Gminy Horodło (źródło: Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Horodło na lata 2017-2023, s. 97).

Podobszar – Sołectwo Strzyżów. Podobszar obejmujący teren całego sołectwa Strzyżów, zamieszkiwany przez 936 osób, co stanowi 17,87% ogółu mieszkańców; zajmujący powierzchnię 9,75 km², co stanowi 7,56% powierzchni ogółem Gminy Horodło. Na podobszarze zlokalizowane są cenne budowle znajdujące się w rejestrze zabytków, wymagające podjęcia działań rewitalizacyjnych w celu nadania/przywrócenia funkcji społecznych, kulturowych, turystycznych:

- ✓ kościół parafialny rzymsko-katolicki (dawna cerkiew drewniana grecko-katolicka), dzwonnica, cmentarz kościelny z drzewostanem w granicach ogrodzenia, plebania, rej. zab. Nr ZA/263 - obiekty oraz tereny do nich przyległe wymagają gruntownych remontów i zagospodarowania (są w złym stanie technicznym, mocno wyeksploatowane);
- ✓ zespół pałacowy: pałac z dekoracją wnętrza, dwie oficyny, dwa pawilony (kaplica i lamus), mur oporowy, drzewostan i niezabudowany teren w granicach zespołu pałacowego, rej. zab. Nr A/430 - konieczne zagospodarowanie terenu wokół lamusa, przeprowadzenie robót restauratorskich, ze względu na stan budynków, który w chwili obecnej zagraża nie tylko utracie wartości artystycznej obiektów, ale ich całkowitej destrukcji.

Wyznaczony obszar rewitalizacji ma istotne znaczenie dla polepszenia sytuacji życiowej mieszkańców, rozwoju przedsiębiorczości i ożywienia gospodarczego, poprawy jakości korzystania z przestrzeni publicznej i obiektów użyteczności. Przeprowadzenie kompleksowego procesu rewitalizacji we wskazanych podobszarach wpłynie na poprawę zidentyfikowanych problemów, przyczyni się do polepszenia jakości życia lokalnej społeczności oraz wzrost atrakcyjności i konkurencyjności regionu. Proces ten jest niezbędny dla zrównoważonego rozwoju całej Gminy Horodło.

W ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Horodło wyznaczone zostały trzy główne cele rewitalizacji, są to:

1. Znaczne ograniczenie negatywnych zjawisk społecznych (ubóstwo, bezrobocie) oraz zahamowanie procesów ich rozprzestrzeniania się na teren całej Gminy.
2. Zwiększenie poziomu aktywności gospodarczej i poprawa atrakcyjności przestrzeni publicznej obszaru Gminy.
3. Likwidacja barier rozwojowych w sferze gospodarczej/ społecznej/ przestrzennej/ środowiskowej.

W Programie sporządzono zestawienie przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Poniżej wymieniono te, które dotyczą dziedzictwa kulturowego Gmin:

Modernizacja zdegradowanych budynków i obiektów zabytkowych wraz z ich otoczeniem oraz ich wykorzystanie:

- Modernizacja kościoła poddominikańskiego parafialnego oraz plebani przy kościele parafialnym wraz zagospodarowaniem terenów przyległych.
- Modernizacja kościoła pw. Zmartwychwstania Pańskiego wraz zagospodarowaniem terenu przyległego.
- Modernizacja cerkwi unickiej grecko-katolickiej wraz zagospodarowaniem terenu przyległego.
- Modernizacja budynku Urzędu Gminy wraz zagospodarowaniem terenu przyległego.
- Uporządkowanie i zagospodarowanie zdegradowanego kompleksu zamczyska tzw. Wałów Jagiellońskich.
- Roboty restauratorskie rzeźb przedstawiających siedzące lwy wraz zagospodarowaniem terenu przyległego.
- Uporządkowanie i zagospodarowanie zdegradowanego parku podworskiego.
- Roboty restauratorskie i uporządkowanie cmentarza żydowskiego z XIX w.
- Organizacje wydarzeń kulturalnych i turystycznych.
- Ekspozycja obiektów zabytkowych.
- Działania promocyjne.

Modernizacja kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego wraz z zagospodarowaniem terenów przyległych:

- Remont z modernizacją kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego, dzwonnicy, cmentarza przykościelnego z drzewostanem w granicach ogrodzenia, plebani wraz zagospodarowaniem terenów przyległych.
- Ekspozycja obiektów zabytkowych.
- Działania promocyjne.
- Organizacja wydarzeń kulturalnych i turystycznych.

Remont, modernizacja zespołu pałacowego wraz z zagospodarowaniem terenów przyległych z przeznaczeniem na funkcje kulturalne, turystyczne, społeczne:

- Remont i modernizacja zespołu pałacowego: pałac z dekoracją wnętrza, dwie oficyny, dwa pawilony (kaplica i lamus), mur oporowy, drzewostan i niezabudowany teren w granicach zespołu pałacowego.
- Zagospodarowanie obiektu na funkcje kulturalne, turystyczne, społeczne.
- Ekspozycja obiektów zabytkowych.
- Działania promocyjne.
- Organizacja wydarzeń kulturalnych i turystycznych.

5.1.3 Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Horodło

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie, którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi, dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium, co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy, co wynika także z obowiązujących przepisów.

Studium ma bardzo duże znaczenie dla prawidłowej realizacji ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Ustalenia tam zawarte rzutują w następstwie na dalszą politykę gminy odnoszącą się do ochrony zabytków, a ustaloną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzjach o warunkach zabudowy. Ponadto w Studium zawarta jest spójna koncepcja rozwoju gminy oraz poszczególnych branż ważnych z punktu widzenia lokalnych społeczności, które mogą znacząco wpływać na jakość ochrony i stan zachowania zabytków.

Gmina Horodło posiada opracowane Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, przyjęte Uchwałą Nr IX/59/08 Rady Gminy Horodło z dnia 5 lipca 2011 r., zmienione Uchwałą Nr XXIV/164/12 Rady Gminy Horodło z dnia 30 listopada 2012 r.

W Studium wyznaczono kierunki i zasady ochrony dóbr kultury.

1. Prowadzenie ochrony konserwatorskiej polegającej na zabezpieczeniu istniejących wartości i przywracanie świetności obiektom, które uległy zniszczeniu.

1.1. W stosunku do obiektów i zespołów objętych ścisłą ochroną konserwatorską (wpisane do rejestru zabytków).

- ✓ zachowanie zabytków w ich obecnej formie przestrzennej wraz z ich najbliższym otoczeniem,
- ✓ utrzymanie w miarę możliwości pierwotnej funkcji obiektów zabytkowych, dopuszcza się zmianę sposobu użytkowania o ile zostanie zaakceptowana przez służby konserwatorskiej,
- ✓ użytkowanie gwarantujące zachowanie i utrzymanie zabytku,
- ✓ przywracanie w miarę możliwości dawnej świetności obiektom przy jednoczesnej poprawie standardu funkcjonalnego i technicznego,
- ✓ eksponowanie w krajobrazie i odpowiednie zagospodarowanie terenów otaczających,
- ✓ zachowanie istniejących stref ochrony widokowej, krajobrazowej i osi widokowych,
- ✓ uzgadnianie planowanych inwestycji na etapie ustalania warunków zabudowy,
- ✓ zatwierdzenie projektu wszelkich prac inwestycyjnych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- ✓ objęcie ochroną na mocy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (prawo lokalne),
- ✓ prowadzenie bieżących prac porządkowych.

1.2. Dla obiektów i terenów znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej (Gminna Ewidencja Zabytków) ustala się:

- ✓ zachowanie w miarę możliwości w celu utrzymania tożsamości kulturowej miejsca,
- ✓ użytkowanie gwarantujące zachowanie i utrzymanie zabytku,
- ✓ poprawa standardu funkcjonalnego i technicznego obiektów,
- ✓ sprawowanie nadzoru konserwatorskiego (który określi warunki ochrony) przy pracach ziemnych, na terenach rozpoznanych stanowisk archeologicznych,

- ✓ eksponowanie obiektów w krajobrazie i odpowiednie zagospodarowanie terenów otaczających,
- ✓ zachowanie istniejących stref ochrony widokowej i krajobrazu,
- ✓ uzgodnienie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektu wykonania wszelkich prac inwestycyjnych,
- ✓ objęcie ochrony na mocy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (prawo lokalne),
- ✓ pozyskiwanie inwestorów zainteresowanych zagospodarowaniem i rewaloryzacją obiektów zabytkowych,
- ✓ utrzymanie nieczynnych cmentarzy wyznaniowych z zachowaniem nagrobków, drzewostanu, alejek i prowadzenie bieżących prac pielęgnacyjnych,
- ✓ rozszerzenie prawnej ochrony obiektów i zespołów.

2. Kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego wymaga:

- ✓ kontynuowania tradycyjnych form osadnictwa,
- ✓ utrzymanie regionalno-historycznej skali i struktury jednostek osadniczych,
- ✓ skupienie zabudowy na zasadzie dogęszczania istniejącej struktury jednostek osadniczych,
- ✓ otaczania wysoką zielenią obiektów dysharmonijnych,
- ✓ preferowania zabudowy nawiązującej do regionalnej tradycji formy i materiałów elewacyjnych,
- ✓ utrzymania historycznej linii zabudowy w Horodle i Łuszkowie,
- ✓ zachowania istniejących kapliczek i figur przydrożnych,
- ✓ utworzenie prawnej ochrony krajobrazu poprzez powołanie parku kulturowego bądź strefy ochrony krajobrazu.
- ✓

3. Utrzymanie ciągłości tradycji i tożsamości ludności poprzez identyfikację z miejscem zamieszkania. W tym celu należy chronić wszelkie przejawy działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwać tradycje, obrzędy, strój ludowy oraz współczesne formy kontynuacji tradycji lokalnych poprzez:

- ✓ popieranie inicjatyw istniejących instytucji kulturotwórczych,
- ✓ kontynuowanie tradycji twórczości ludowej,
- ✓ utrzymanie i wspieranie Gminnego Ośrodka Kultury i Świetlicy w Strzyżowie,
- ✓ utrzymanie Gminnej Biblioteki Publicznej wraz z dwiema filiami w Strzyżowie i Kopyłowie,
- ✓ wspieranie organizacji imprez kulturalno-turystycznych,
- ✓ utrzymanie świetlic przy remizach OSP.

W studium należy zaktualizować numery rejestru obiektów wpisanych do rejestru zabytków a także listę obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Horodło

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalonego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
  - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie Gminy Horodło występuje dziesięć obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Zawarto w nich zapisy regulujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego (Tabela 1).

Tabela 1. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Horodło.

Lp.	MPZP	Uchwała	Zapisy regulujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego
1.	MPZP Gminy Horodło	Uchwała nr XXXIV/237/2002 Rady Gminy Horodło z dnia 30 września 2002 r.	<p>III. Ustalenia w zakresie zasad ochrony dóbr kultury.</p> <p>1. Obszary i obiekty prawnie chronione.</p> <p>1.1. Obiekty i zespoły wpisane do rejestru zabytków:</p> <p><u>Horodło</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - kościół parafialny, poddominikański p.w. MB Różańcowej i św. Jacka, z wyposażeniem w zabytki ruchome, dzwonnica, otaczający drzewostan w granicach cmentarza kościelnego, wzgórze, na którym usytuowano kościół Nr rejestru A/80, - d. cerkiew unicka, ob. kościół filialny p.w. św. Mikołaja w granicach działki Nr rejestru ZA/421, - kościół polsko-katolicki p.w. Zmartwychwstania Pańskiego, w granicach cmentarza kościelnego Nr rejestru ZA/444, - plebania przy kościele parafialnym, d. dominikańskim Nr rejestru A/579, - budynek Urzędu Gminy w granicach działki Nr rejestru A/447, - zameczko tzw. "Wały Jagiellońskie" Nr rejestru A/342. <p><u>Hrebenne</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - zespół dworski: dwór z towarzyszącą zielenią w granicach planu Nr rejestru A/351. <p><u>Kopyłów</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - zespół dworski: cztery budynki gospodarcze i park Nr rejestru ZA/234, - cmentarz grzebalny Nr rejestru ZA/461. <p><u>Łuszków</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - układ osadniczy wsi Nr rejestru ZA/233. <p><u>Matcze</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - cmentarzysko kurhanowe - stanowisko archeologiczne nr 30 Nr rejestru ZAa/77. <p><u>Strzyżów</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP (d. cerkiew greckokatolicka), z wyposażeniem wnętrza, dzwonnica, cmentarz kościelny z drzewostanem w granicach ogrodzenia, plebania Nr rejestru ZA/263, - zespół pałacowy: pałac z dekoracją wnętrza, dwie oficyny, dwa pawilony: kaplica i lamus, mur oporowy, drzewostan i niezabudowany teren w granicach zespołu pałacowego Nr rejestru A/430. <p><u>Wieniawka</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - park podworski Nr rejestru ZA/235. <p>Obowiązuje zachowanie obiektów w stanie przestrzennie niezmiennym wraz z ich najbliższym otoczeniem. Na terenach i przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ uzyskania warunków i wytycznych konserwatorskich (dotyczy to również podziałów własnościowych), ✓ uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków, ✓ zezwolenia na prowadzenie wszelkich prac inwestycyjnych. <p>Obowiązuje zakaz obudowywania historycznych obiektów budynkami gospodarczymi i obiektami dyszarmijnymi.</p> <p>1.2. Obszary i obiekty znajdujące się w ewidencji dóbr kultury (załączona lista).</p> <p>Na terenach i przy obiektach znajdujących się w ewidencji dóbr kultury w granicach ustalonej planem ochrony pośredniej, wszelkie prace inwestycyjne wymagają uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na etapie ustalania warunków realizacji inwestycji. W przypadku rozbiórki obiektu należy uzyskać zgodę Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w oparciu o skróconą inwentaryzację architektoniczną i dokumentację fotograficzną.</p>

			<p>1.3. Ochronie podlegają tereny i stanowiska archeologiczne oznaczone na rysunku planu. Wszelkie prace inwestycyjne na terenach stanowisk archeologicznych wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Prace ziemne przy inwestycjach realizowanych w obszarze stanowisk archeologicznych należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym. W uzasadnionych przypadkach może nastąpić konieczność wykonania badań wyprzedzających.</p> <p>1.4. Ochronie podlegają cmentarze, dla których obowiązuje utrzymanie funkcji, zachowanie historycznych nagrobków, układu alejek i drzewostanu.</p> <p>2. Planistyczna ochrona prawna.</p> <p>2.1. Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej - A obejmuje układ przestrzenny wsi Łuszków (wpisany do rejestru zabytków), dla którego ustalono:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ zachowanie istniejących dróg wiejskich, ✓ ochronę układu i wielkości działek własnościowych z możliwością sytuowania nowej zabudowy, ✓ utrzymanie skali zabudowy nieprzekraczającej dwóch kondygnacji, ✓ zachowanie historycznej linii zabudowy i istniejących ciągów zabudowy, ✓ modernizację i rozbudowę infrastruktury technicznej, ✓ kształtowanie bryły w oparciu o regionalne wzorce architektoniczne, ✓ stosowanie wysokich dachów z możliwością użytkowania poddaszy, <p>2.2. Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej - B obejmuje obszar "Wałów Jagiellońskich" w Horodle, dla których ustalono:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ zakaz zabudowy i podziału działek, prowadzenia upraw rolnych i warzywniczych oraz wznoszenia ogrodzeń, ✓ zagospodarowanie rekreacyjno-turystyczne z tarasem widokowym, ✓ obowiązek zabezpieczenia skarpy wzgórza przed dalszym usuwaniem, ✓ usunięcie drzew samosiewów w celu odświeżenia pola widokowego. <p>2.3. Strefa ochrony konserwatorskiej - C obejmuje historyczny układ przestrzenny Horodła, dla której obowiązuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ zachowanie istniejącej siatki ulic i utrzymanie historycznej linii zabudowy, ✓ sytuowanie budynków o wysokości nieprzekraczającej dwóch kondygnacji, ✓ kształtowanie bryły w oparciu o regionalne wzorce architektoniczne, ✓ stosowanie wysokich dachów z możliwością użytkowania poddaszy, ✓ zakaz obudowywania historycznych obiektów budynkami gospodarczymi i obiektami dysharmonijnymi, ✓ modernizację i rozbudowę infrastruktury technicznej, ✓ wszelkie prace inwestycyjne wymagają uzyskania zgody wojewódzkiego konserwatora zabytków. <p>2.4. Strefa ekspozycji sylwety dawnego miasta Horodła oznaczona na rysunku planu symbolem D, dla której obowiązuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ochrona krajobrazowa poprzez zakaz wznoszenia obiektów powyżej trzech kondygnacji oraz zakaz nasadzeń wysokiej zieleni. <p>2.5. Strefa obserwacji archeologicznej oznaczona na rysunku planu symbolem E, w obrębie której wszelkie zamierzenia inwestycyjne którym towarzyszą prace ziemne i przekształcenia naturalnego ukształtowania terenu wymagają uzyskania wytycznych.</p>
--	--	--	---

2.	Zmiana MPZP Gminy Horodło	Uchwała nr XIII/83/08 Rady Gminy Horodło z dnia 25 lutego 2008 r.	<p>Rozdział 5 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej §8</p> <p>1. W granicach planu występują tereny wpisane do rejestru zabytków, podlegające ochronie konserwatorskiej na mocy przepisów szczególnych: - <u>Strzyżów (1) Cukrownia (działka nr ewid. 135/6)</u> - drzewostan i niezabudowany teren w granicach oznaczonych na załączniku graficznym Nr 6, stanowiący bezpośrednie otoczenie zespołu pałacowego, objęty wpisem do rejestru zabytków województwa lubelskiego pod nr A/340.</p> <p>2. W granicach planu występują tereny znajdujące się w ewidencji dóbr kultury: - <u>Horodło (działka nr ewid. 513 i 2097/5, 2096/1, 2098)</u> - teren położony w zabytkowym układzie urbanistycznym, w sąsiedztwie dominant (kościół parafialny i dawna cerkiew), indywidualnie wpisanych do rejestru zabytków.</p> <p>3. W odniesieniu do obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków województwa lubelskiego obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich we wszystkich działaniach planistycznych, projektowych i realizacyjnych. Zasady kształtowania przestrzennego i prowadzenia wszelkich inwestycji winny być podporządkowane wnioskowi i decyzjom konserwatorskim. Dotyczy to również zmiany sposobu zagospodarowania terenu, zmiany użytkowania obiektów oraz wtórnych podziałów historycznych założeń. Wszelka działalność inwestycyjna prowadzona przy tych obiektach i w otoczeniu zabytku wymaga uzgodnienia z Lubelskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p> <p>§9</p> <p>1. Ustala się archeologiczną strefę ochrony konserwatorskich o granicach oznaczonych na rysunku planu.</p> <p>2. Zakres ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej obejmuje mogące się w niej znajdować nieruchomości i ruchome zabytki archeologiczne.</p> <p>3. Zabytki archeologiczne należy uwzględnić przy zabudowie i zagospodarowaniu terenów leżących w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej, co jest możliwe po przeprowadzeniu wyprzedzających ratowniczych badań archeologicznych na podstawie pozwolenia konserwatorskiego.</p>
3.	Zmiana MPZP Gminy Horodło	Uchwała nr XIII/84/08 Rady Gminy Horodło z dnia 25 lutego 2008 r.	<p>Rozdział 5 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej §7</p> <p>1. Ustala się archeologiczną strefę ochrony konserwatorskiej o granicach oznaczonych na rysunku planu. 2. Zakres ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej obejmuje mogące się w niej znajdować nieruchomości i ruchome zabytki archeologiczne.</p> <p>3. Przy zalesianiu terenów leżących w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej należy uwzględnić zabytki archeologiczne, co jest możliwe po przeprowadzeniu wyprzedzających ratowniczych badań archeologicznych na podstawie pozwolenia konserwatorskiego.</p>
4.	Zmiana MPZP Gminy Horodło	Uchwała nr XVII (109) 08 Rady Gminy Horodło z dnia 8 sierpnia 2008 r.	<p>Rozdział 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej § 8</p> <p>W granicach planu nie występują obiekty i tereny chronione na mocy przepisów o ochronie dóbr kultury.</p>
5.	Zmiana MPZP Gminy Horodło	Uchwała nr XXXVIII (231) 10 Rady Gminy Horodło z dnia 29 października 2010 r.	<p>Rozdział 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej § 8. 1. Na terenach objętych planem położonych w Strzyżowie w granicach działki nr ewid. 361 (załącznik graficzny Nr 6) występuje stanowisko archeologiczne nr 7/7. Realizacja wszelkich ziemnych robót inwestycyjnych odbywać się powinna pod stałym nadzorem archeologicznym, prowadzonym przez uprawnionego archeologa, po wcześniejszym uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego.</p>

			2. Obowiązuje ochrona przypadkowych znalezisk zabytków, nawarstwień kulturowych i stanowisk archeologicznych. W przypadku ich odkrycia należy wstrzymać roboty ziemne, zabezpieczyć znalezisko i powiadomić o nim właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
6.	Zmiana MPZP Gminy Horodło	Uchwała nr III (20) 10 Rady Gminy Horodło z dnia 29 grudnia 2010 r.	Rozdział 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej § 8. 1. W granicach planu nie występują obiekty i tereny chronione na mocy przepisów o ochronie dóbr kultury. 2. Obowiązuje ochrona przypadkowych znalezisk zabytków, nawarstwień kulturowych i stanowisk archeologicznych. W przypadku ich odkrycia należy wstrzymać roboty ziemne, zabezpieczyć znalezisko i powiadomić o nim właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
7.	Zmiana MPZP Gminy Horodło	Uchwała nr IX/60/11 Rady Gminy Horodło z dnia 5 lipca 2011 r.	Rozdział 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej § 8. 1. Teren objęty planem znajduje się na obrzeżu stanowiska archeologicznego nr 40 w Zosinie (obszar AZP nr 85-96/69) wpisanego do wojewódzkiej ewidencji zabytków. 2. Wszelkie roboty ziemne związane z realizacją inwestycji i zagospodarowania terenu objętego planem należy wykonać pod stałym nadzorem archeologicznym sprawowanym przez uprawnionego archeologa. Na wykonanie nadzoru należy uzyskać pozwolenie konserwatorskie.
8.	Zmiana MPZP Gminy Horodło w zakresie lokalizacji ropociągu oraz jego strefy bezpieczeństwa	Uchwała nr XXV/168/12 Rady Gminy Horodło z dnia 13 grudnia 2012 r.	§ 8. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków 1. Ustanawia się ochronę stanowisk archeologicznych zgodnie z rysunkiem planu. 2. W obszarach stanowisk archeologicznych obowiązują przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz następujące ustalenia: 1) realizacja dużych zamierzeń inwestycyjnych liniowych (np. drogi, rurociągi) oraz kubaturowych (przekraczających 500 m kw. Powierzchni zabudowy) w obszarze stanowiska może odbywać się jedynie po wcześniejszym wykonaniu wyprzedzających, wykopaliskowych badań archeologicznych; 2) w pasie przebiegu ropociągu, w trakcie prac przygotowawczych polegających na odhumusowaniu trasy, należy przeprowadzić badania archeologiczne w formie nadzoru – w przypadku natrafienia na zabytki archeologiczne – należy przeprowadzić ratownicze archeologiczne badania wykopaliskowe; 3) na wszystkie prace i badania archeologiczne należy uzyskać odrębne pozwolenie WKZ, przed rozpoczęciem planowanych prac; 4) kto znalazł przedmiot co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym winien postępować zgodnie z przepisami odrębnymi ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. zobowiązany jest wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, a także zabezpieczyć go i miejsce jego odkrycia oraz niezwłocznie zawiadomić właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, lub, gdy nie jest to możliwe, właściwego wójta gminy. 3. Ustanawia się strefę ochrony ekspozycji sylwety dawnego miasta Horodło, zgodnie z rysunkiem planu. 4. W strefie obowiązuje ochrona krajobrazowa poprzez zakaz wznoszenia obiektów powyżej trzech kondygnacji oraz zakaz nasadzeń wysokiej zieleni.
9.	Zmiana MPZP Gminy Horodło	Uchwała nr XXVIII/193/13 Rady Gminy Horodło z dnia 25 marca 2013 r.	Rozdział 5. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej § 8. 1. Na terenie objętym planem w miejscowości Rogalin (załącznik graficzny nr 5) występuje stanowisko archeologiczne Nr 5 (obszar AZP 86-95/13) ujęte w ewidencji konserwatorskiej. Realizacja wszelkich robót ziemnych odbywać się winna pod stałym nadzorem konserwatorskim, prowadzonym przez uprawnionego archeologa, po uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego.

			2. Na terenie objętym planem obowiązuje ochrona przypadkowych znalezisk zabytków, nawarstwień kulturowych i stanowisk archeologicznych. W przypadku ich odkrycia należy wstrzymać roboty ziemne, zabezpieczyć znalezisko i powiadomić o nim właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
10.	Zmiana MPZP Gminy Horodło	Uchwała nr XXXV/196/22 Rady Gminy Horodło z dnia 29 grudnia 2022 r.	<p>Rozdział 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej</p> <p>§ 7. 1. Ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podlegają:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) budynek portierni po byłej cukrowni, z cegły, czas powstania XIX/XX w., oznaczony na rysunku planu symbolem zabytku chronionego prawem nr 1, ujęty w gminnej ewidencji zabytków wyznaczony przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. 2) budynek warsztatów mechanicznych po byłej cukrowni, z cegły, czas powstania XIX/XX w., oznaczony na rysunku planu symbolem zabytku chronionego prawem nr 2, ujęty w gminnej ewidencji zabytków, wyznaczony przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, 3) teren i stanowisko archeologiczne AZP 86-95/3-3 oznaczone na rysunku planu, ujęte w gminnej ewidencji zabytków. <p>2. Na terenach i przy obiektach znajdujących się w ewidencji dóbr kultury w granicach strefy związanej z ograniczeniem wysokości zabudowy, w której wysokość obiektów nie może przekroczyć 6,00 metrów, wszelkie prace inwestycyjne wymagają uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na etapie ustalania warunków realizacji inwestycji.</p> <p>3. W przypadku rozbiórki obiektu należy uzyskać zgodę Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w oparciu o jego warunki.</p> <p>4. W przypadku występowania na terenie objętym planem terenów znalezisk archeologicznych, ziemne roboty inwestycyjne w sąsiedztwie tych stanowisk należy wykonywać w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.</p> <p>5. Ustala się ochronę przypadkowo dokonanych odkryć obiektów i zabytków archeologicznych oraz zgłaszanie takich znalezisk do właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta gminy.</p> <p>6. Wyznacza się strefę ograniczenia wysokości zabudowy, w której wysokość obiektów nie może przekroczyć 6,00 metrów, dla ekspozycji zespołu pałacowego wpisanego do rejestru zabytków nieruchomych (numer wpisu A/430) na działkach o nr ew.: 148/18, 148/7, 148/20, 148/21 i części działki nr ew. 148/19.</p> <p>§ 8. W granicach planu występuje krajobraz kulturowy współczesny o cechach krajobrazu przemysłowego. Oprócz obiektów i terenu wymienionych w § 7 ust. 1 krajobraz kulturowy nie podlega ochronie.</p> <p>§ 9. W granicach planu nie występują dobra kultury współczesnej.</p>

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Horodło

5.2.1 Ogólna charakterystyka gminy

Ryc. 2. Lokalizacja Gminy Horodło

(źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Horod%C5%82o_\(gmina\)_location_map.png](https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Horod%C5%82o_(gmina)_location_map.png)).

Gmina Horodło położona jest w województwie lubelskim, jest jedną z ośmiu gmin powiatu hrubieszowskiego (7 gmin wiejskich i miasto Hrubieszów). Położona jest w jego wschodniej części, wzdłuż granicy z Ukrainą, w odległości 18 km od Hrubieszowa oraz 100 km od Lublina.

Gmina Horodło stanowi najdalej wysunięty na wschód punkt Polski. Położona jest między ramionami rzeki Bug, na pograniczu dwóch historycznych krain: Polesia i Wołynia. Graniczy z gminami Białopole i Dubienka z powiatu chełmskiego (od północy) oraz gminą Hrubieszów (od zachodu). Od wschodu graniczy z Ukrainą (obwód wołyński, rejon Włodzimierz Wołyński, miasto Uściąg).

Powierzchnia gminy wynosi 130,27 km², co stanowi około 10,26% powierzchni powiatu i około 0,52% powierzchni województwa lubelskiego. Do gminy prowadzą dwie główne drogi: wojewódzka nr 844 biegnąca z Chełma do Zosina oraz krajowa nr 74 z Zamościa do Zosina. W miejscowości Zosin znajduje się przejście graniczne drogowe, do którego prowadzi polska droga krajowa nr 74 i ukraińska N22.

Gmina Horodło składa się z 15 sołectw: Horodło, Strzyżów, Poraj, Hrebenne, Liski, Bereźnica, Matcze, Łuszków, Janki, Rogalin, Kopyłów, Zosin, Cegielnia, Kolonia Kobło, Ciołki.

Teren gminy położony jest w obrębie mezoregionu Obniżenia Dubienki, w makroregionie Polesie Wołyńskie oraz mezoregionu Grzęda Horodelska, należącego do makroregionu Wyżyn Zachodnio-Wołyńskich. Grzęda Horodelska ma charakter płaskowyżu. Rozcinają ją dość liczne dolinki boczne i denudacyjne (głównie w rejonie Strzyżowa, Rogalina i Kraśnicy). Dość często występują tu stoki i zbocza.

Gminę cechują znakomite warunki do uprawiania turystyki i rekreacji. Przez teren Gminy przebiega jedna z najciekawszych części turystycznego szlaku „Nadbużańskiego” (szlak czerwony). Obszar Gminy, ze względu na występujące tu walory przyrodnicze, niemal w całości objęty jest różnymi

formami ochrony środowiska przyrodniczego. Północna część Gminy Horodło położona jest w obszarze Strzeleckiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny, zaś część południowa znajduje się na obszarze Nadbużańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Wody powierzchniowe Gminy tworzy rzeka Bug z lewostronnymi dopływami, znajdują się tu trzy małe jeziora położone wśród upraw wsi Zosin i Łuszków oraz niewielkie sztuczne zbiorniki wodne wykorzystywane jako stawy hodowlane.

5.2.2 Zarys historii gminy

Horodło

Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1287 r., kiedy książę halicki Włodzimierz w swym testamencie zapisał żonie „*sielo swoje Horodel*” wraz z ludźmi i mytem. W 1366 r. wraz z całą tzw. Rusią Czerwoną Horodło znalazło się pod panowaniem króla Kazimierza Wielkiego, choć oddane zostało w lenno litewskiemu księciu Jerzemu Narymuntowiczowi, do którego należało (z całą ziemią chełmską i bełską) do 1376 r. W czasie walk z Litwinami w 1377 r. Horodło zostało im odebrane przez wojska polsko - węgierskie pod wodzą Sędziwoja z Szubina. Kronikarz Janko z Czarnkowa w 1382 r. wymienia je jako jeden z najznacześniejszych zamków na Rusi. W sześć lat później król Władysław Jagiełło nadał go swemu szwagrowi - księciu Ziemowitowi IV Mazowieckiemu, choć w 1413 r. Horodło odbiera wielki książę litewski Witold i włada nim do swej śmierci w 1430 r. W czasie wojny ze Świdrygiełłą Horodło zostaje zniszczone i powraca do posiadłości książąt bełsko-płockich.

Miastem Horodło było w latach 1454 -1869. W 1413 r. zawarto tu powtórny unieję Polski z Litwą, będącą wyrazem sukcesu Litwy i wielkiego księcia Witolda, który uchronił swe władztwo przed bezpośrednim włączeniem do Korony, wbrew intencjom panów polskich. Od 1462 r. aż do upadku szlacheckiej Rzeczypospolitej miasto było siedzibą starostwa grodowego i powiatu, należącego do województwa bełskiego. Królewszczyzna horodelska obejmowała kilka pobliskich wsi, głównie na prawym brzegu Bugu. Po 1588 r. jej część wyodrębniono w niegrodowe starostwo dubieńskie (od Dubienki nad Bugiem).

W latach 1500-1526 miasto o przeważnie drewnianej zabudowie było pięciokrotnie niszczone najazdami tatarskimi. Dodatkowo rujnowały je częste pożary, m.in. w 1487, 1506, 1511, 1565; 1648, 1655 i 1657 r.

Wedle lustracji z 1571 r. „... domów albo dworzyszcz różnie budowanych jest 50, z których placą czynszu po gr. 10, a spiżnego po gr. 9. Są też insze domki na różnych miejscach i na małych placach pobudowane. Domów szynkowych 62, browarów 7, garncarzów 10, szewców 6, rzeźników 7, woskobjnia, kramnic 9, popów 3. Żydzi składają królowi JM do roku na czapkę florenów 12, ale to król dał za jurgielt Gosławskiemu... ”.

Natomiast lustracja z 1765 r. mówiła: „...dzierzawcą starostwa, do którego należą wsie: Łuszków, Wydranica i uroczysko Czarniawka, jest Stanisław Aleksander Siekierzyński. Zamczysko między małami głębokimi, na którym dwór dla rezydencji starosty, sądów i kancelarii nowo wybudowany (ponieważ zamek, był już w kompletnej ruinie)... Ulice: Mikulińska ma domów 32 i dworek P. Alexandrowicza, Średnia domów 66, Pietnicka i Pohorska domów 44, Grobelna 12, wiele placów pusto leżących...”

Za rządów austriackich, na przełomie XVIII i XIX w., miasto stało się własnością prywatną. Około 1799 r. dostało się magnatowi Ignacemu Cetnerowi w wyniku zamiany z rządem austriackim za dobra Solne. W 1804 r. przeszła do Joachima Potockiego. W 1807 r., drogą kupna, do Antoniego Wieniawskiego. Do Wieniawskich jeszcze w 1861 r.

Dziewiętnastowieczny zapis mówi o nim: „Ludność dość za można, trudni się uprawą lnu i konopi, splawem, rzemiosłami i furmaństwem, a osada stała się ożywionym punktem handlu zbożowego (...). Ulic brukowanych nie ma (...). W osadzie jest też przystań dla statków”. W 1860 r. funkcjonował tu pływający młyn wodny o jednym kamieniu.

W dniu 10 października 1861 r. odbyła się w Horodle wielka manifestacja patriotyczna ku uczczeniu rocznicy unii horodelskiej, z odczytaniem odnowienia unii polsko-litewsko-ruskiej. Manifestacja tak zastraszyła władze zaborcze, że wprowadziły one stan wojenny w całym byłym Królestwie Kongresowym.

W dniu 10 października 1861 r. na fali ówczesnych nastrojów politycznych w Królestwie Polskim, pod Horodłem odbyła się ogromna wielotysięczna manifestacja ludności rozmaitych stanów i wyznań, przybyłej tu z różnych części Rzeczypospolitej, dla uczczenia 448 rocznicy Unii Horodelskiej. Władze carskie nie wpuściły manifestantów do Horodła, nie przeszkadzało im to jednak zebrać się na polach

poza Horodłem. W manifestacji brali udział duchowni obrządku rzymskiego i unickiego. Na pamiątkę tych wydarzeń usypano kopiec i ustawiono drewniany krzyż. Po uroczystościach jednak na polecenie władz carskich kopiec został zniszczony. W 1924 r. odnowiono go i podwyższono do 11 m. oraz ustawiono na nim metalowy krzyż.

W ramach represji po powstaniu styczniowym w 1869 r. Horodło straciło prawa miejskie. Rozpoczął się proces wyludniania miasteczka liczącego w 1886 r. 3200 mieszkańców, a w 1921 r. już tylko 2500. W okresie międzywojennym Horodło było już tylko siedzibą gminy. Podczas II wojny światowej, w 1939 r. powstała w Horodle Polska Straż Obywatelska, a następnie komórka związku walki zbrojnej, przekształcona później w placówkę "AK". Po II wojnie światowej, w wyniku eksterminacji Żydów i wysiedleń ludności ukraińskiej, liczba mieszkańców miasteczka spadła do 1600 osób. Według stanu na 31.12.2010 r. Horodło liczy 1062 mieszkańców.

W miejscowości zachowały się ruiny zamku (tzw. „Wały Jagiellońskie nad Bugiem”) sprzed 1382 r., zniszczonego w 1702 przez Szwedów. Zbudowany tu w 1565 r. ratusz, również został zrujnowany przez Szwedów w początkach XVIII w. Pierwszy kościół istniał już w 1394 r., został zniszczony w 1431 r. podczas wojen ze Świdrygiełłą. Następny został spalony podczas najazdu tatarskiego w 1500 r. Trzeci został zniszczony zapewne przez Kozaków w 1648 r. Ostatni kościół, stojący do dziś, wzniesiony został ok. 1714 r.

W 1411 r., z inicjatywy księżnej Aleksandry, żony Ziemowita, a siostry Jagiełły, sprowadzono do Horodła dominikanów, dla których w 1425 r. zbudowano drewniany kościół i klasztor. Obie budowle spłonęły w 1500 r., podpalone przez Tatarów. Odbudowane, ponownie w 1648 r. spalone przez Kozaków, przed 1714 r. ponownie odbudowane. Obecny późnobarokowy kościół murowany pochodzi z 1739/58 r. z fundacji Ambrożego Strutyńskiego starosty horodelskiego. W 1783 r. przeniesiono tu parafię z rozebranego wówczas kościoła, położonego niedaleko brzegów Bugu, a pochodzącego z 1744 r. Już jako parafialny, kościół spłonął w 1852 r. Dwa lata później odnowiony, uszkodzony podczas I wojny światowej, odremontowany powtórnie w 1921 r. W 1783 r. władze austriackie skasowały zakon dominikanów, a zabudowania klasztorne rozebrano w 1845 r. Z pozostałego materiału zbudowano nową plebanię.

Do czasów współczesnych zachowała się drewniana cerkiew z 1928/32 r., wzniesiona na miejsce poprzedniej spalonej, pochodzącej z 1836 r. W 1920 r. wzniesiono jeszcze jedną cerkiew poza miastem, rozebraną w 1938 r. Już w 1472 r. istniały w Horodle dwie cerkwie. W 1510 r. notowane są aż trzy, z których w XVIII w. pozostały dwie, rozebrane prawdopodobnie ok. 1807 r.

Pierwsza drewniana synagoga powstała w Horodle przed 1628 r. Następna na jej miejscu uległa spaleniowi w 1850 r., po czym powstała nowa murowana, zniszczona przez Niemców podczas II wojny światowej.

Kopyłów

Wieś po raz pierwszy wymieniona w 1400 r., kiedy od księcia Ziemowita IV za 200 węgierskich florenów kupił ją Sasin z Wrońska na Mazowszu. W XV w. wieś stanowiła prawdopodobnie uposażenie wójtów horodelskich. W 1564 r. znajdowała się w rękach Podhoreckich. Rejestr 1578 r. wykazywał 7 łąnów (117,6 ha) gruntów uprawnych w miejscowości.

W końcu XIX w. wieś posiadała drewnianą cerkiew unicką z 1686 r., ufundowaną przez króla Jana III Sobieskiego. Ponadto istniały: drewniany wiatrak i młyn wodny.

Spis powszechny z 1921 r. wykazywał we wsi 96 domów oraz 554 mieszkańców, w tym 15 Żydów i aż 436 Ukraińców.

Liski

W 1581 r. Kanclerz Jan Zamoyski nabył wieś od prepozyta miechowskiego Szymona Ługowskiego, w 1584 r. przeznaczając ją na uposażenie nowozamojskiego kościoła św. Krzyża, od 1594 r. jako uposażenie zamojskiej Kolegiaty.

Według spisu z 1827 r. wieś liczyła 30 domów i 208 mieszkańców, zaś według spisu z 1921 r. już 70 domów oraz 382 mieszkańców, w tym 15 Żydów i tylko 6 Ukraińców.

Łuszków

Wieś po raz pierwszy wspomniana w 1444 r., kiedy Florian z Ko(u)lczyzna Małego w ziemi płockiej, otrzymał od księcia bełskiego dworzyszczę Ustianowskie w Łuszkowie z obowiązkiem osobistej służby na zamku horodelskim. Florian był protoplastą rodu Łuszkowskich, władających wsią jeszcze w XVIII w. W 1578 r. wieś dzieliła się na części królewską i szlachecką. Część królewska miała 4,25 łana (71,4 ha) gruntów i wchodziła do starostwa horodelskiego. Była tu cerkiew i karczma. Dochód z niej w 1564 r. wynosił 29 zł rocznie. Natomiast druga część w tym czasie należała do Piotra Łuszkowskiego i miała 1,5 łana (25,2 ha) gruntów uprawnych. W 1601 r. jej dziedzic, Jan Łuszkowski podpisał grodzki horodelski, otrzymał nakaz rozgraniczenia swej części od części królewskiej. W 1905 r. wieś należała do Edwarda Chrzanowskiego. W końcu XIX w. istniała tu drewniana cerkiew, uległa częściowemu spaleniowi jeszcze w 1760 r.

Według spisu z 1827 r. wieś liczyła 16 domów i 116 mieszkańców, zaś z r. 1921 już 81 domów oraz 686 mieszkańców, w tym 14 Żydów i aż 432 Ukraińców.

Matcze

Wieś po raz pierwszy wzmiankowana w 1436. r. W 1465 r. należała do Andrzeja z Matcza komornika królewskiego. W 1490 r. do Andrzeja Mateckiego stolnika chełmskiego. W 1564 r. w posiadaniu Jahodyńskich. Wedle rejestru 1578 r. wieś miała 10 łanów (168 ha) gruntów uprawnych. W 1581 kanclerz Jan Zamoyski nabył ją od Szymona Ługowskiego, prepozyta miechowskiego, w 1584 r. przeznaczając jako uposażenie zamojskiego kościoła św. Krzyża, zaś od 1594 r. jako uposażenie Kolegiaty zamojskiej, a od 1600 r. dziekanów zamojskich. Na przełomie XIX i XX w. istniała w Matczu (zapewne drewniana) cerkiew pounicka, o niewiadomej dacie powstania.

Według spisu z 1827 r. wieś liczyła 65 domów i 440 mieszkańców, natomiast z 1921 r. już 144 domy oraz 745 mieszkańców, w tym 22 Żydów i aż 570 Ukraińców.

Strzyżów

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1376 r. ze staroruskich hramot. Początkowo (od 1388 r.) była to wieś książęca, w 1462 r. (po inkorporacji księstwa bełskiego do Korony) przez króla Kazimierza Jagiellończyka nadana Janowi Łażmewskiemu za poparcie przez niego sprawy inkorporacji księstwa bełskiego. W 2 połowie XVI w. wieś stanowiła posiadłość Święcickich. W 1578 r. miała 12 łanów (201,6 ha) gruntów uprawnych. W początkach XX w. należała do Edwarda Chrzanowskiego.

Według spisu z 1827 r. wieś liczyła 106 domów i 607 mieszkańców, zaś z 1921 r. 135 domów oraz 923 mieszkańców, w tym 68 Żydów i aż 687 Ukraińców.

W XIX w. funkcjonowała tu gorzelnia. W 1900 r. powstała cukrownia.

W miejscowości znajduje się późnobarokowy pałac, dwie murowane oficyny z końca XVIII w., przebudowane w stylu neoklasycystycznym po 1836 r., park z obmurowanym tarasem z XVIII w. szczątkowo zachowany oraz dawna cerkiew drewniana (od 1947 r. jako kościół rzymskokatolicki) wzniesiona w 1817 r. na miejscu poprzedniej, również drewnianej, z 1724 r. (a ta z kolei powstała po dawniejszej sprzed 1531 r.).

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie krajobrazu kulturowego, którym jest „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”. Na zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy Horodło składają się obiekty stanowiące świadectwo minionej epoki oraz posiadające wartość historyczną, artystyczną lub naukową, w tym zabytki nieruchome, zabytki ruchome, stanowiska archeologiczne. Ocalałe, znaczące elementy krajobrazu kulturowego, stanowią o pamięci historycznej, tożsamej dla regionu. W tym znaczeniu stanowi on przedmiot ochrony, której formy określają w różnym stopniu cztery ustawy, a mianowicie:

1. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
2. ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
3. ustawa o ochronie przyrody,
4. ustawa prawo ochrony środowiska.

ZABYTKI SAKRALNE

Horodło. Zespół klasztorny dominikanów, ob. zespół kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Różańcowej i Św. Jacka. W 1411 r. z fundacji Aleksandry, siostry Jagiełły, żony Ziemowita powstał klasztor i kościół dominikanów, konsekrowany w 1425 r. Obydwie budowle były drewniane, sprzężone funkcją obronną z zamkiem. Spalone wraz z miastem w 1500 r. przez Tatarów. Po odbudowaniu kościół konsekrowany w 1603 r. i ponownie spalony w 1648 r. przez Kozaków i Tatarów. Obecny wzniesiony w latach 1739-58, głównie z fundacji Ambrożego Strutyńskiego, starosty horodelskiego i jego żony Julianny. W 1783 r. kasata klasztoru przez rząd austriacki. Zabudowania klasztorne w 1845 r. rozebrane, a część murów wykorzystana do wzniesienia w 1864 r. plebanii i wikarówki. Kościół przekształcony na parafialny (parafię przeniesiono z rozebranego kościoła Św. Krzyża). W 1860 r. na cmentarzu kościelnym wzniesiono drewnianą dzwonnice. Kościół remontowany w latach 1824-40 oraz: po pożarze w 1852 r. (spalone hełmy wież i wnętrze), w 1921, 1957, 1975, 1986 i od 2005 r.

Zespół kościelny usytuowany jest na niewielkiej skarpie, w pd.-wsch. narożu dawnego rynku, od zach. sąsiaduje z dawną cerkwią prawosławną. Kościół późnobarokowy, murowany, prezbiterium zwrócone na pd. Wzniesiony na rzucie składającym się z jednonawowego, dwuprzęsłowego korpusu i nieco węższego i niższego, jednoprzędłowego prezbiterium, zamkniętego wewnątrz trójbocznie. Prezbiterium ujęte po bokach dwiema parami niższych pomieszczeń: kaplicami od pn. (obecnie wsch. zamieniona na kruchtę) oraz od pd. zakrystią (po wsch. stronie) i skarbcem, pomiędzy które wtopione dwie cylindryczne wieżyczki z klatkami schodowymi. Od frontu (pn.) dwie wieże ustawione ukośnie i odsunięte od naroży nawy. Wewnątrz ściany rozczłonkowane parami pilastrów o stylizowanych kapitelach, dźwigających belkowanie z bogato profilowanym gzymsem. W nawie pomiędzy pilastrami arkadowe wnęki ołtarzowe. Kaplice boczne otwarte na prezbiterium arkadami w profilowanych obramieniach z kluczami. W nawie i prezbiterium sklepienia kolebkowo-krzyżowe na gurtach, w pozostałych pomieszczeniach sklepienia krzyżowe. Na ścianach i sklepieniach zachowane pozostałości dekoracji sztukatorskiej z czasu budowy kościoła. Na ścianie tęczowej postaci świętych dominikańskich oraz kartusze z herbami Sas i Junosza fundatorów kościoła i datą 1758. Fasada dwuwieżowa, jednoosiowa, wklęsła, na wysokim cokole, z szeroką attyką w zwieńczeniu, o niezwykle plastycznych podziałach za pomocą zwielokrotnionych pilastrów, przełamującego się belkowania i profilowanych gzymś. Na osi przyziemia prostokątne wejście, powyżej zamknięte odcinkowo okno, w zwieńczeniu szczyt (z poł. XIX w.) z malarskim wizerunkiem patrona kościoła św. Jacka, ujęty spływami i flankowany klasycystycznymi wazami. Ostatnie kondygnacje wież wieloboczne (przebud. w poł. XIX w.), o rzucie zbliżonym do krzyża równoramienne. Elewacje boczne podzielone parami pilastrów na wysokim cokole, dźwigającymi belkowanie. Elewacja tylna gładka, ślepa, zwieńczona jedynie belkowaniem, z występującymi ćwierćkolistymi wieżyczkami. Otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym. Dachy nad nawą i prezbiterium dwuspadowe, nad przybudówkami pulpitarne, hełmy wież klasycyzujące (po 1852), ośmioboczne z latarniami, pokryte blachą. Wyposażenie kościoła z poł. XVIII w. - ołtarz główny, murowany, architektoniczny, ołtarze boczne murowane i drewniane, rokokowe.

Na pd.-wsch. od kościoła usytuowana jest plebania. Parterowa, na planie prostokąta, z przybudówką od wsch., o dwutraktowym układzie wnętrza. Murowana z cegły i otynkowana (z wykorzystaniem części murów d. klasztoru), nakryta dachem czterospadowym krytym blachą. W elewacji frontowej dwukolumnowy ganek, elewacja tylna i zach. podzielone pilastrami, wszystkie zwieńczone profilowanym gzymsem.

Na wsch. od kościoła usytuowana wikarówka (fragment wsch. skrzydła d. klasztoru), parterowa, murowana i otynkowana, na planie kwadratu, nakryta dachem namiotowym krytym blachą. Wewnątrz dwa sklepione pomieszczenia. Elewacje gładkie, zwieńczone profilowanym gzymsem.

Dzwonnica usytuowana jest na pn. od kościoła, z 1860 r., na planie kwadratu, drewniana, słupowo-ramowa, dwukondygnacyjna oszalowana deskami z listwowaniem, nakryta dachem namiotowym krytym blachą. Otwory dzwonowe obite dekoracyjnymi listwami, pod okapem ornament lambrekinowy.

W skład zespołu wchodzi również cmentarzu przykościelny (d. przyklasztorny) z XV/XVI w. z zachowanym starodrzewem, bez nagrobków.

Horodło. Kościół polskokatolicki pw. Zmartwychwstania Pańskiego. Wyznanie to powstało w USA pod koniec XIX w. wśród polskich emigrantów. Założycielem kościoła był ks. Franciszek

Hodur, który w 1897 r. utworzył w Scranton pierwszą parafię. W Polsce wyznanie to pojawiło się na początku lat dwudziestych.

Parafia polsko-katolicka w Horodle powstała w 1931 r. W 1933 r. zbudowano kościół. Zbudowany z bali sosnowych, konstrukcji wieńcowej, na zewnątrz oszalowany. Składa się z małej kruchty, dużej prostokątnej nawy, węższego i krótkiego prezbiterium zamkniętego trójbocznie. Do zach. ściany prezbiterium przylega zakrystia na planie kwadratu. Dachy nad kruchtą i nawą dwuspadowe, nad prezbiterium wielopłóciowe, pokryte blachą. W kalenicy dachu nawy ustawiona wieżyczka o formie barokowej.

Horodło. Cerkiew unicka pw. Św. Mikołaja, ob. kościół rzymskokatolicki, filialny. Cerkiew zbudowana w 1928 r. na miejscu poprzedniej spalonej, wzniesionej prawdopodobnie w XV w. Przeznaczona dla obrządku unickiego. Po II wojnie światowej przeszła na własność parafii rzymskokatolickiej pw. Św. Jacka w Horodle. Drewniana, o wieńcowej konstrukcji ścian, na murowanym z cegły fundamencie. Posiada węższą od nawy część frontową, z głęboką wnęką wejściową. Do obu jej stron przylegają małe pomieszczenia. Nawa kwadratowa, oddzielona od prezbiterium ścianą ikonostasową. Z obu stron prezbiterium zakrystie. Nad nawą pozorne sklepienie kolebkowe ze zaskrzynieniami wspartymi na czterech drewnianych kolumnach. Nad częścią frontową i nad nawą dachy dwuspadowe, nad prezbiterium wielopłóciowy. Na kalenicy dachu wieżyczka.

Strzyżów. Cerkwia grekokatolicka, ob. kościół rzymskokatolicki pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny. Obecna cerkiew wzniesiona w 1817 r. staraniem ks. Eliasza Zborowieckiego. W 1947 r. dokonano gruntownego remontu. Cerkiew pierwotnie składała się z kwadratowego babińca z wejściem frontowym i dwoma bocznymi, większej kwadratowej nawy oraz trójbocznie zamkniętego prezbiterium z zakrystią od pn. Obecnie składa się z dużej, prostokątnej nawy, w jej frontowej części znajduje się przedsionek, nad nim nadwieszony chór muzyczny. Za nawą niewielkie prezbiterium zamknięte trójbocznie, przy nim od pn. zakrystia. Nad nawą i prezbiterium pozorne sklepienie kolebkowe. Ściany na zewnątrz oszalowane deskami. Nad nawą dachy dwuspadowe, nad prezbiterium trójpłóciowy. Na kalenicy dachu nawy ośmioboczna wieżyczka przykryta cebulkowatym hełmem z krzyżem.

CMENTARZE

Na terenie gminy zidentyfikowano 12 cmentarzy (szczegółowe zestawienie przedstawia tabela nr 2). Największą grupę stanowią cmentarze grekokatolickie, później przemianowane na prawosławne (łącznie 5), obecnie nieczynne. Występują także trzy cmentarze przykościelne (przy kościele poddominikański pw. Matki Boskiej Różańcowej i Św. Jacka w Horodle, przy dawnej cerkwi w Horodle oraz przy dawnej cerkwi w Strzyżowie), dwa cmentarze parafialne, rzymskokatolickie (Horodło – dawny prawosławny i grekokatolicki i Strzyżów) oraz dwa cmentarze żydowskie („stary” w Winiawce i „nowy” w Horodle). Trzy z nich wpisane są do rejestru zabytków. Tylko dwa obecnie są czynne, cmentarz parafialny w Horodle i Strzyżowie.

Tabela 2. Cmentarze występujące na terenie gminy Horodło.

Lp.	Miejscowość	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Rejestr zabytków
1	Horodło	ul. Jurydyka, wokół kościoła	cmentarz przykościelny, d. przyklasztorny w zespole kościoła parafialnego (poddominikańskiego), nieczynny	XV/XVI w.	A/80
2	Horodło	ul. J. Piłsudskiego, wokół kościoła, dawnej cerkwi	cmentarz przykościelny, d. przycerkiewny, ob. rzymskokatolicki, nieczynny	XV w.	-
3	Horodło	ul. Jurydyka	cmentarz rzymskokatolicki, parafialny, d. prawosławny i grekokatolicki, czynny	1 poł. XIX w.	-
4	Horodło	ul. Jurydyka	cmentarz żydowski „nowy”, nieczynny	pocz. XIX w.	-
5	Hrebenne	przy drodze Hrebenne - Strzyżów	cmentarz prawosławny, d. grekokatolicki, nieczynny	2 poł. XIX w.	-

6	Kopyłów	przy drodze Kopyłów - Szpikołoso	cmentarz prawosławny, d. grekokatolicki, nieczynny	2 poł. XIX w.	A/1575
7	Łuszków	przy drodze Łuszków - Zosin	cmentarz prawosławny, d. grekokatolicki, nieczynny	2 poł. XIX w.	-
8	Matcze	przy drodze lokalnej, ok. 300 m na wsch. od kościoła	cmentarz prawosławny, d. grekokatolicki, nieczynny	2 poł. XIX w.	-
9	Strzyżów	ul. Armii Krajowej, wokół kościoła	cmentarz przykościelny, d. przycerkiewny, ob. rzymskokatolicki, nieczynny	pocz. XIX w.	A/1466
10	Strzyżów	ul. Antygony	cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	1 poł. XX w.	-
11	Strzyżów	ul. Antygony	cmentarz prawosławny, d. grekokatolicki, nieczynny	pocz. 2 poł. XIX w.	-
12	Wieniawka	przy drodze Horodło-Wieniawka	cmentarz żydowski „stary”, nieczynny	XVI w.	-

Cmentarze żydowskie: „nowy” w Horodle oraz „stary” w Wieniawce.

Obecnie nieczynne, niezachowane nagrobki. Stary cmentarz był użytkowany od XVI w. po XVII/XVIII w., nowy od XIX w. do okresu II Wojny Światowej.

Cmentarze prawosławne, dawniej grekokatolickie:

- Hrebenne, nieczynny, założony w 2 poł. w. XIX, usytuowany na zach. od drogi Hrebenne - Strzyżów. W kształcie czworoboku o pow. 0,16 ha, bez podziału na kwatery. Nagrobki w większości zdewastowane, wycięty starodrzew. W sąsiedztwie cmentarza, obok drogi, znajduje się miejsce po cerkwi, została ona wybudowana prawdopodobnie w miejscu starszej świątyni, w 1773 r. i rozebrana w 1938 r. W miejscu dawnej cerkwi znajduje się obecnie obelisk, usytuowany na krypcie grobowej rodziny Białoskórskich, fundatorów rozebranej świątyni.

- Kopyłów, nieczynny, założony w 2 poł. w. XIX, usytuowany przy drodze Kopyłów-Szpikołoso. W kształcie czworoboku o pow. 0,36 ha. Nagrobki w większości zdewastowane, wycięty starodrzew. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1880 r. Na cmentarzu znajduje się kopiec – mogiła żołnierzy z I wojny światowej.

- Łuszków, nieczynny, założony w 2 poł. XX w., usytuowany przy drodze Łuszków-Zosin. W kształcie wydłużonego prostokąta, o pow. 0,35 ha, bez podziału na kwatery. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1871 r. Nagrobki w większości zdewastowane, wycięty starodrzew.

- Matcze, nieczynny, założony w 2 poł. XX w., usytuowany przy drodze lokalnej, ok. 300 m na wsch. od kościoła. W kształcie czworoboku, o pow. 0,45 ha, bez podziału na kwatery. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1891 r. Nagrobki w większości zdewastowane, wycięty starodrzew. Na cmentarzu znajduje się kwatery wojenna z I i II wojny światowej.

- Strzyżów, nieczynny, założony na pocz. 2 poł. XX w., usytuowany przy ul. Antygony, od pn. graniczy z cmentarzem parafialnym rzymskokatolickim. W kształcie prostokąta, o pow. 0,4 ha, bez podziału na kwatery. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1855 r. Nagrobki w większości zdewastowane, wycięty starodrzew.

Cmentarze parafialne:

- Horodło, parafialny rzymskokatolicki, dawniej grekokatolicki i prawosławny, czynny, założony pod koniec XVIII w., w kształcie czworoboku zbliżonego do kwadratu, o pow. 2 ha, podzielony na kwatery, układ grobów nieregularny. Ogródzony metalowymi przęsłami przy metalowych i betonowych słupach na podmurowaniu.

- Strzyżów, parafialny rzymskokatolicki, czynny, założony ok. 1 poł. XX w., w kształcie czworoboku zbliżonego do kwadratu, o pow. 0,7 ha, podzielony na sektory, układ grobów rzędowy.

Cmentarze przykościelne:

- Horodło, przykościelny, rzymskokatolicki, dawniej przycerkiewny, prawosławny, unicki. Położony wokół kościoła, dawnej cerkwi. Cerkiew św. Mikołaja była prawdopodobnie najstarsza parafią prawosławną w Horodle, wywodzącą się z okresu Księstwa Włodzimiersko-Halickiego z XV w. Na przełomie XVIII i XIX w. założono nowy cmentarz grzebalny, poza miastem. Na cmentarzu tym grzebano wyznawców należących do wszystkich kościołów chrześcijańskich w mieście. Wokół cerkwi mieli być chowani jedynie osoby duchowne i zasłużone dla parafii. Cmentarz posiada kształt trójkąta,

centralne miejsce zajmuje dawna cerkiew. Zachowały się dwa nagrobki (murowane z cegły, jeden w kształcie kolumny na postumencie), usytuowane po obu stronach drzwi wejściowych do cerkwi. Pierwotne granice cmentarza obecnie są nieczytelne. Prawdopodobnie zajmował teren położony na pd.-zach. od obecnego cmentarza przykościelnego.

- Horodło, przykościelny, rzymskokatolicki, dawny przyklasztorny. Na planie zbliżonym do prostokąta ze świątym narożem pn.-wsch. Nagrobki obecnie nie występują, zachowany liczny starodrzew, głównie jesiony, ale przed wejściem do kościoła wysadzona świerkami. Obecnie na dawnym cmentarzu znajduje się dzwonnica z 1860 r., kapliczka Matki Boskiej z końca XIX w., dwa murowane posągi świętych

- Strzyżów, przykościelny, rzymskokatolicki, dawniej przycerkiewny, prawosławny. Cmentarz położony wokół kościoła, dawnej cerkwi.

ZALOŻENIA REZYDENCJONALNE ORAZ ZABYTKOWA ZIELEŃ

Hrebenne. Zespół dworsko-parkowy. W skład zespołu wchodzi dwór wraz z otaczającym parkiem. Położony w pñ. części wsi, na skraju skarpy opadającej w stronę potoku Wieniawka. Dwór wybudowany ok. poł. XIX w. Do II wojny światowej stanowił własność Chrzanowskich. W 1946 r. odremontowany i przekształcony na szkołę. Budynek murowany, tynkowany, parterowy, od strony pd. podpiwniczony. Na planie litery „T”, po bokach dwa poprzeczne skrzydła. Okna w opaskach podwójnie łączone gzymsem nadokiennym. Dachy dwuspadowe, krokwiowo-płatwiowe. W dobrym stanie technicznym. Od strony zachodniej dworu znajdują się pozostałości zabytkowego parku wraz ze stawem. Obecny charakter parku pochodzi z okresu przebudowy założenia ok. poł. XIX w.

Kopyłów. Zespół dworsko-parkowy. W skład zespołu wchodził murowany dwór (wzniesiony na reliktach piwnic dawnego budynku), zniszczony w czasie I wojny światowej, park oraz zabudowania gospodarcze (stodoła, chlewnia, dwie obory) z 1 poł. XIX w. Budynki gospodarcze murowane z czerwonej cegły, parterowe, na rzutach wydłużonych prostokątów (stodoła na rzucie litery „T”) z dachami dwuspadowymi, posiadają artykulację ścian ślepymi odcinkowymi arkadami.

Zespół zlokalizowany jest w pd. części wsi, w kształcie czworoboku, o granicach wyznaczonych od zach. drogą polną i ciekim wodnym, który stanowi również pd. granicę zespołu. Od wsch. granicę wyznacza droga gruntowa oraz budynki gospodarcze (dwie obory i chlewnia). W pn.-wsch. części znajduje się stodoła. Budynki gospodarcze ustawione są wokół majdanu o kształcie kwadratu. Dwór znajdował się niemal w centrum założenia.

Strzyżów. Zespół pałacowo-parkowy. Wieś po raz pierwszy wzmiankowana w 1376 r., początkowo jako własność królewska, a od 1462 r. szlachecka. W 1 poł. XVIII w. należała do Antoniego Pocięja, starosty wołkowyskiego, następnie do jego córki Ludwiki, od 1740 r. żony ks. Stanisława Lubomirskiego, wojewody kijowskiego. Lubomirscy wzniesli tu przed 1786 r. okazałą barokową rezydencję. Na zespół pałacowy składało się szereg budynków, zakomponowanych wokół zamkniętego, kwadratowego dziedzińca. Część z nich przetrwała do naszych czasów, część uległa zniszczeniu bądź przebudowie w XIX w. Wkrótce po śmierci fundatorów rezydencja zaczęła podupadać. W rękach potomków Lubomirskich pozostawała do 1803 r., po czym kilkakrotnie zmieniała właścicieli. W 1840 r. osiedlili się tu Zofia ze Starzeńskich i Adam Ożarowscy, którzy po pożarze folwarku w 1834 r. dokonali zapewne przekształceń także w obrębie pałacu. Bezdzielni Ożarowscy przekazali majątek dalszej rodzinie. Od 1875 r. właścicielami byli Zofia i Ludwik Skarżyńscy. Za ich czasów pałac został częściowo przebudowany. W 1896 r. dobra strzyżowickie kupił Edward Chrzanowski (właściciel pobliskiego Moroczyna), który w 1899 r. w sąsiedztwie pałacu założył cukrownię. Następnie majątek odziedziczyła córka Maria Rulikowska. W latach 30-tych XX w., już znacznie pomniejszone dobra, kupiła spółka akcyjna cukrowni. Obecnie własność Cukrowni „Strzyżów”, która od 2007 r. prowadzi remont zespołu pałacowego.

Zespół pałacowy położony jest we wsch. części wsi, w sąsiedztwie cukrowni. Składa się z pałacu posadowionego na splantowanej skarpie doliny Bugu, kaplicy i lamusa oraz dwu oficyn zakomponowanych symetrycznie wokół dziedzińca z gazonem. Za pałacem taras widokowy otoczony

murem oporowym, wokół pozostałości zieleni parkowej, od pn.-zach. (poza zespołem) dawna sadzawka parkowa. Pałac barokowo-klasycystyczny. Elewacją frontową zwrócony na pn. Dwukondygnacyjny, z wyższym, reprezentacyjnym parterem (tzw. piano nobile) i niższym piętrem, podpiwniczony. Wzniesiony na planie prostokąta, z ryzalitami środkowymi i bocznymi w elewacji frontowej i tylnej. Murowany z cegły, otynkowany, nakryty dachem czterospadowym pod blachą. Elewacja frontowa jedenastoosiowa z dwuosiowymi ryzalitami skrajnymi i trójosiowym ryzalitem środkowym poprzedzonym czterofilarowym portykiem podtrzymującym balkon. Ryzalit zwieńczony trójkątnym, ogzymsonowanym szczytem z herbami właścicieli. Elewacja ogrodowa również jedenastoosiowa, z trójbocznym ryzalitem sali balowej pośrodku i dwuosiowymi ryzalitami po bokach zwieńczonymi ściankami attykowymi. Wszystkie elewacje podzielone gzymsem kordonowym między kondygnacjami i zakończone bogato profilowanym gzymsem wieńczącym z fryzem kostkowym, parter pokryty boniowaniem. Otwory okienne prostokątne, ujęte opaskami, na parterze fasady dodatkowo zwieńczone gzymсами. W części reprezentacyjnych pomieszczeń zachowana dekoracja sztukatorska sufitów o motywach ornamentalno-figuralnych. Dwa analogiczne pawilony: kaplica od zachodu i lamus od wschodu, współczesne pałacowi. Wzniesione na planie ośmioboków i nakryte dzwonołatymi hełmami z latarniami. Murowane z cegły, otynkowane. Naroża elewacji opilastrowane i zwieńczone gzymsem, nad wejściem do dawnej kaplicy owalne okno w kartuszu. Dwie oficyny boczne wzniesione bądź przebudowane z wcześniejszych w I poł. XIX w., przekształcone w XX w. Założone na planie prostokąta, murowane, otynkowane, nakryte dachami czterospadowymi. Osie środkowe elewacji od strony dziedzińca zaakcentowane niewielkimi ryzalitami z trójkątnymi szczytami. Po południowej stronie pałacu taras otoczony ceglany, oskarpowanym murem oporowym o uskokowym narysie podkreślającym oś główną pałacu.

Wieniawka. Zespół dworsko-parkowy. Z pozostałości zespołu dworskiego w Wieniawce zachował się jedynie ruiny dawnego dworu oraz park. Powstał on w połowie XIX w., a w latach 20-tych XX w. został przekształcony w modernistyczny ogród. Razem z dworem tworzył zespół o ciekawych walorach krajobrazowych. Do czasów obecnych zachowała się także prowadząca do dworu aleja lipowa z kilkunastoma lipami.

OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Obiekty z siedzibą lokalnych władz. Spośród budynków użyteczności publicznej o wartości zabytkowej wyróżnia się budynek Urzędu Gminy w Horodle (ul. Jurydyka 1). Budynek wzniesiony w 1923 r. w stylu klasycystycznym. Murowany z cegły, tynkowany, na planie prostokąta, parterowy z mieszkalnym poddaszem. Kryty dachem mansardowym. Przy fasadzie portyk kolumnowy, przykryty daszkiem dwuspadowym.

Szkoły. Zachowały się one w niektórych miejscowościach gminy (m.in. Horodło, Łuszków, Matcze). Dawna szkoła w Horodle przy ul. Piłsudskiego (ob. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej) została wzniesiona w 1933 r. Budynek drewniany, z belek sosnowych, zwęglowanych na narożach na jaskółczy ogon, na zewnątrz szalowany, na wysokim murowanym fundamencie. Do głównego korpusu, na jego krańcach dołączone dwa skrzydła. Dach dwuspadowy nad korpusem głównym i skrzydłem pn., nad skrzydłem pd. czterospadowy. Dawna szkoła w Horodle przy ul. Zawale (ob. budynek mieszkalny) wzniesiona została na pocz. XX w., od lat 70-tych XX w. budynek zaadaptowany na przedszkole. Drewniany na fundamentach z cegieł, na rzucie prostokąta. W elewacji frontowej, nad drzwiami wejściowymi ganek wsparty na dwóch symetrycznych belkach. Pod koniec XIX w. we wsi Łuszków istniała drewniana szkoła początkowa, będąca filią szkoły w Hrebennem. W 1914 r. rozebrano ją i w tym miejscu wybudowano murowaną, zachowaną do dzisiaj.

OBIEKTY PRZEMYSŁOWE

Na obszarze gminy Horodło zachowały się również zabytkowe obiekty przemysłowe. Najbardziej okazałym z nich jest **kompleks zabudowań cukrowni w „Strzyżowie”** (cukrownia, zespoły domów

pracowniczych, budynek wagi oraz domek chemika i mechanika). Pierwsze informacje o cukrowni pochodzą z 1898 r., kiedy rozpoczęto budowę pierwszych obiektów zakładu: magazynu cukru, warsztatu, magazynu efektów i budynku dla rzemieślników. Pierwsza kampania miała miejsce w 1901 r. W 1916 r. wojska rosyjskie podpalają cukrownię, rabując przy okazji zgromadzony w magazynie cukier. W 1920 r. nowym akcjonariuszem zakładu zostaje warszawski przemysłowiec Werner, który odbudowuje cukrownię, a rok później uruchamia ją. W 1924 r. fabryka zostaje rozbudowana. Na skutek działań wojennych II wojny światowej, na terenie cukrowni dochodzi do rabunku urządzeń i materiałów technicznych. Do zakończenia działań wojennych zakład był nieczynny aż do 1946 r., kiedy to miała miejsce pierwsza produkcja. W 1960 r. wybudowany został nowy budynek produktowni, zainstalowano nową aparaturę oraz przebudowano budynek turbinowni. Prace modernizacyjne zakładu trwały od 1967 do 1997 r. W 2008 r. doszło do fuzji Śląskiej Spółki Cukrowej oraz Südzucker Polska, w wyniku czego Cukrownia Strzyżów SA przestaje być odrębną spółką i staje się podmiotem Südzucker Polska.

KAPLICZKI, KRZYŻE, FIGURY PRZYDROŻNE

Kapliczki przydrożne są niezwykle charakterystycznym elementem krajobrazu i dziedzictwa kulturowego regionu. Stanowią materialne świadectwo religijności, patriotyzmu, tożsamości kulturowej, poczucia przynależności do regionu, miejscowości czy grupy społecznej.

Na terenie Gminy Horodło zachowała się kilka zabytkowych kapliczek. Do najciekawszych kapliczek należą:

- Bereźnica, kapliczka z pocz. XIX w., drewniana, w typie domkowym,
- Bereźnica, krzyż prawosławny na postumencie z pocz. XX w.,
- Horodło, kapliczka z końca XIX w., murowana, w typie domkowym, zlokalizowana obok kościoła parafialnego (poddominikańskiego).

POMNIKI

Na terenie Gminy Horodło znajdują się Kopiec Unii Horodelskiej. Usypany został w 1861 r. w 448 rocznicę podpisania unii polsko-litewskiej, odnowiony i podniesiony w 1924 r. Na szczycie kopca stoi krzyż dębowy z wizerunkiem orła białego. Kopiec wznosi się na 11 m.

5.2.4. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych

w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Obszar Gminy Horodło znajduje się na 9 obszarach AZP: 83-94, 83-95, 84-94, 84-95, 85-94, 85-95, 85-96, 86-95, 86-96. Zewidencjonowano łącznie 474 stanowisk archeologicznych. Dwa stanowiska wpisane są do rejestru zabytków.

Wśród stanowisk archeologicznych znajdują się:

- ✓ grodziska (stanowiska o własnej formie krajobrazowej): Horodło st. 1 oraz Strzyżów st. 7. Do najciekawszych należy grodzisko/zamczysko w Horodle (tzw. „Wały Jagiellońskie). Stanowisko znajduje się w pd.-wsch. części osady Horodło, po lewej stronie drogi wyjazdowej w kierunku Matcza i Hrubieszowa, bezpośrednio przy granicy państwowej z Ukrainą. Usytuowane jest na najwyższej terasie nadzalewowej Bugu. Stanowisko nazywane jest „Zamczyskiem” lub „Wałami Jagiellońskimi”. Badania powierzchniowe AZP na stanowisku przeprowadził Sławomir Jastrzębski w 1984 r. Prawdopodobnie w miejscu dzisiejszego zamczyska funkcjonował w XII-XIII w. gród, o czym świadczą zebrane z powierzchni fragmenty naczyń glinianych. Grodowi towarzyszyły osady otwarte, lokowane wzdłuż Bugu, niektóre o początkach znacznie wcześniejszych niż warownia, bo datowane już na VIII w. Na terenie miejscowości w dzisiejszych granicach administracyjnych znaleziono 20 takich miejsc osadniczych. W pobliżu grodu zdecydowanie przeważały duże osady otwarte. Od strony pd.-zach. znaleziono ślady największej osady, datowanej materiałami archeologicznymi od XII w., która stanowiła podstawowe zaplecze funkcjonującego grodu. Około poł. XIV w. powstał na miejscu grodu zamek, wzmiankowany w 1382 r. Zamek wzniesiono przypuszczalnie z fundacji króla Kazimierza Wielkiego dla obrony nowo przyłączonych do Korony ziem ruskich. W 1413 r. zamek horodelski był miejscem zawarcia unii polsko-litewskiej. Kolejne informacje pochodzą z 1611 oraz z 1639 r i ukazują drewnianą warownię, otoczoną fosą, do której prowadził od strony miasta most drewniany, zbudowany na palach, zamknięty bramą wjazdową. W obrębie dziedzińca zamkowego stał dwór alkierzowy drewniany z wieżyczką, dalej wolnostojąca wieża oraz zabudowania gospodarcze. Założenie obronne zostało poważnie zniszczone podczas wojen w połowie XVII w., o czym informuje wzmianka źródłowa z 1662 r. Ostatecznie zamek uległ zniszczeniu w 1706 r. podczas wojny północnej, kiedy wojska szwedzkie w Horodle przeprowały się przez Bug. Lustracja z 1765 r. wymienia ruiny zamku i dwór starościński nowo wybudowany. W początkach XX w. teren zamczyska nie posiadał już żadnych zabudowań. W 1916 r. zaorano wały, natomiast zebrane z powierzchni szczątki cegieł, kamieni, kafli i przedmiotów metalowych wrzucono do rzeki. Prawdopodobnie z wyposażenia zamku pochodzą: kamienny stół, ława i dwa posągi lwów, stojące dziś na rynku horodelskim. Stanowisko wpisane jest do rejestru zabytków pod nr C/83.
- ✓ cmentarzyska kurhanowe - łącznie 19: Janki st. 3; Liski st. 23, 24, 25, 26, 28, 29, 31; Matcze st. 15, 16, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39; Strzyżów st. 30. Większość z nie posiada określonej chronologii. Jedynie trzy określone są na wczesne średniowiecze (Liski st. 26, 28, Matcze st. 30) i dwa na epokę brązu (Liski st. 25, 29). Do najciekawszych należy cmentarzysko kurhanowe w Matcze (st. 30, AZP 84-95/93). Jest to cmentarzysko kurhanowe jedno z lepiej zachowanych w Polsce. Znajduje się ono ok. 2 km na pd. od zwartej zabudowy wsi i około 500 m na pn.-zach. od zabudowań wsi Bereźnica, przy głównej drodze z Matcza do Hrubieszowa. Usytuowane jest na krawędzi małej doliny bezimiennego ciek i równocześnie na brzegu wysoczyzny dużej doliny rzeki Bug, około 1600 m na zach. w linii prostej od Bugu. Położone jest w lesie. Cmentarzysko tworzy 21 dobrze zachowanych kurhanów zlokalizowanych na obszarze o powierzchni ok. 2 hektarów. Usytuowane są one w granicach stanowiska równomiernie, bez wyraźnych śladów skupisk. Nasypy kopców liczą od 0,5 m do 2,0 m wysokości i od 7,0 m do 15 m średnicy. W rzucie są koliste, a dwa z nich (słabiej zachowane) mają rzuty owalne. Teren cmentarzyska porasta las mieszany, w tym prawie stuletnie sosny, a także dość gęsty podszyt. Mogiły na cmentarzysku zawierają pochówki pradziejowe lub z okresu wczesnego średniowiecza. Stanowisko wpisane jest do rejestru zabytków pod nr C/145.
- ✓ cmentarzysko – Janki Dolne st. 11; Kobló Kolonia st. 6; Rogalin st. 15; Strzyżów st. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 17, 28; Zosin st. 8.
- ✓ grób: Łuszków Kolonia st. 6; Wieniawka st. 6; Zosin st. 5 (grób z kamienną obstawą).

- ✓ jedno stanowisk określona jest jako "skarb": Strzyżów st. 8 (odkryto młotek, siekierka, ozdoby z epoki żelaza).
- ✓ pozostała część stanowisk to osady lub ślady osadnicze datowane od epoki kamienia po okres nowożytny.

Spis zabytków archeologicznych Gminy Horodło przedstawia Aneks 2 na końcu opracowania.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Horodło funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 27-31 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Poniższa tabela przedstawia zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Horodło.

Tabela 3. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego z terenu Gminy Horodło¹.

Lp.	Lokalizacja	Obiekt	Rejestr zabytków
-----	-------------	--------	------------------

¹Obwieszczenie nr 1/2023 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie w sprawie wykazu zabytków

1.	Horodło	Kościół poddominikański, paraf. rzymskokatolicki pw. Matki Boskiej Różańcowej i św. Jacka, wraz z wystrojem wnętrza i wyposażeniem w zabytki ruchome, dzwonnica, otaczający drzewostan w gran. cmentarza kościelnego, wzgórze, na którym usytuowany kościół	A/80
2.	Horodło	Plebania przy kościele paraf. (poddominikańskim)	A/80
3.	Horodło	Dawna cerkiew unicka, ob. kościół filialny rzymskokatolicki pw. św. Mikołaja	A/1540
4.	Horodło	kościół polskokatolicki pw. Zmartwychwstania Pańskiego, wraz z otoczeniem	A/1558
5.	Horodło	Budynek Urzędu Gminy, wraz z otoczeniem	A/1562
6.	Hrebenne	Zespół dworski: dwór wraz z towarzyszącą zielenią	A/1500
7.	Kopyłów	Zespół podworski: cztery budynki gospodarcze, park	A/1443
8.	Kopyłów	Cmentarz grzebalny (prawosławny), nieczynny	A/1575
9.	Łuszków	Układ osadniczy wsi Łuszków. Ochronie podlegają drogi wiejskie, układy działek własnościowych przyzagrodowych	A/1445
10.	Strzyżów	Kościół paraf. rzymskokatolicki pw. Narodzenia NMP (dawna cerkiew greckokatolicka), wraz z wyposażeniem wnętrza, dzwonnica, cmentarz kościelny z drzewostanem w gran. ogrodzenia, plebania	A/1466
11.	Strzyżów	Zespół pałacowy: pałac ze stiukową dekoracją wnętrza, dwie oficyny, dwa pawilony: kaplica i lamus, mur oporowy, drzewostan i niezabudowany teren w gran. zespołu pałacowego	A/430
12.	Wieniawka	Park podworski	A/1439

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Ze względu na przepisy ustawy z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, a także ze względu na kodeks etyczny, nie publikuje się szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych.

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Poniższa tabela przedstawia zestawienie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Horodło.

---

wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa lubelskiego i do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego z dnia 24 stycznia 2023 r.

Tabela 4. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego z terenu Gminy Horodło².

Lp.	Lokalizacja	Obiekt	Rejestr zabytków
1.	Horodło	Zamczysko tzw. „Wały Jagiellońskie” - st. archeologiczne nr 1 (AZP 85-95/1)	C/83
2.	Matcze	Cmentarzysko kurhanowe (12 kopców ziemnych) - stanowisko archeologiczne nr 30 (AZP 84-95/93)	C/145

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących zabytków ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Horodło została wykonana w 2011 r. Wykonano wówczas karty zabytków nieruchomych w liczbie 31. Nie zawiera ona obiektów ujętych w rejestrze zabytków oraz ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Nie posiada ponadto kart stanowisk archeologicznych. Na końcu opracowania (Aneks 1 i 2) załączono spis zabytków nieruchomych i archeologicznych z terenu Gminy. Zestawienie zabytków nieruchomych zostało poszerzone o zabytki w rejestrze i w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz została wykonana lista stanowisk archeologicznych (na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatura w Zamościu). Jednym z zadań Gminy będzie zaktualizowanie Gminnej Ewidencji Zabytków (wykonanie kart zabytków nieruchomych oraz stanowisk archeologicznych) oraz przyjęcie jej Zarządzeniem.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

² Obwieszczenie nr 1/2023 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego z dnia 24 stycznia 2023 r.

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Funkcję głównego ośrodka kulturalnego w gminie pełni Gminny Ośrodek Kultury w Horodle. GOK prowadzi wielokierunkową działalność kulturalną w zakresie kultury i sztuki, sportu, pozyskiwania i przygotowywania mieszkańców gminy do aktywnego uczestnictwa w kulturze. Tworzy warunki do czynnego spędzania czasu wolnego oraz umożliwia różnym grupom społecznym i wiekowym aktywne rozwijanie zainteresowań i zamiłowań.

Do zadań GOK należy:

- ✓ Organizacja przeglądów, konkursów, festiwali dla zespołów amatorskiego ruchu artystycznego i twórców nieprofesjonalnych z poszczególnych dyscyplin sztuki.
- ✓ Prezentacja i promocja dorobku zespołów i twórców nieprofesjonalnych.
- ✓ Upowszechnianie poszczególnych dyscyplin sztuki - edukacja kulturalna dzieci, młodzieży i osób dorosłych z zakresu: muzyki, śpiewu, tańca i recytacji.
- ✓ Organizacja koncertów, spektakli teatralnych.
- ✓ Rozwijanie i propagowanie edukacji muzyczno-wokalnej wśród dzieci i młodzieży.
- ✓ Prowadzenie zespołów śpiewaczych działających na terenie gminy Horodło.
- ✓ Prowadzenie zespołów wokalnych.
Klub Seniora.
Prowadzenie zespołów artystycznych i kół zainteresowań.
Organizacja czasu wolnego dla dzieci i młodzieży podczas ferii zimowych oraz wakacji.

W Gminnym Ośrodku Kultury działalność prowadzą m.in.:

- ✓ Zespół Śpiewaczy „Nadbużanie” z Horodła,
- ✓ Zespół Śpiewaczy „Sami Swoi” z Kopyłowa,
- ✓ Zespół Śpiewaczy „Kopyłowianie” z Kopyłowa,
- ✓ Zespoły tańca ludowego,
- ✓ Kapela Ludowo-Podwórkowa „Horodlacy”.

Na terenie Gminy działa również Gminna Biblioteka Publiczna w Horodle. Biblioteka w Horodle oraz jej filia w Strzyżowie świadczy usługi w zakresie rozwijania i zaspokajania potrzeb czytelniczych, informacyjnych i kulturalnych mieszkańców gminy. Jest organizatorem różnych spotkań tematycznych, okolicznościowych z dziećmi i młodzieżą, konkursów czytelniczych, plastycznych i fotograficznych. W czytelni odbywają się imprezy związane z książką, rocznicami literackimi, obchodami państwowymi, lekcje biblioteczne, konkursy, itp. Przy bibliotece w Strzyżowie działa Klub Seniora „Druga Młodość”.

Ponadto działalność kulturotwórczą na terenie gminy realizują szkoły i przedszkola, świetlice, biblioteki, koła gospodyń wiejskich i stowarzyszenia.

Na terenie gminy Horodło działa 11 Kół Gospodyń Wiejskich w miejscowościach: Horodło, Bereźnica, Liski, Kopyłów, Matcze, Janki, Cegielnia, Zosin, Rogalin, Łuszków, Hrebenne. KGW są głównymi inicjatorami imprez integracyjnych w swoich miejscowościach m.in.

- ✓ KGW Horodło - Święto Cebularza.
- ✓ KGW Bereźnica - Powiatowe Święto Kwitnącej Fasoli, Dzień Dziecka, Piknik Rodzinny nad Bugiem, Choinka z Mikołajem.

- ✓ KGW Liski - Dzień Kabata.
- ✓ KGW Kopyłów - Piknik w Kopyłowie.
- ✓ KGW Matcze - Noc Świętojańska.
- ✓ KGW Zosin - Piknik Rodzinny, Dzień Dziecka
- ✓ KGW Hrebenne -Święto Pieczonego Ziemniaka, Choinka z Mikołajem.

Corocznie Koła są wystawcami produktów kulinarnych podczas Powiatowego Nadbużańskiego Jarmarku Kulinarne w Horodle. Czynnie uczestniczą w konkursach organizowanych przez Gminny Ośrodek Kultury w Horodle. KGW są również współorganizatorami imprez organizowanych przez GOK i Wójta Gminy Horodło m.in. Dożynki Gminne. Członkinie Kół uczestniczą w warsztatach: rękodzieła, kulinarnych oraz szkoleniach z uproszczonej ewidencji przychodów i rozchodów oraz kosztów finansowych organizacji.

Ponadto na terenie Gminy działalność prowadzą następujące organizacje pozarządowe:

- ✓ Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Horodelskiej.
- ✓ Stowarzyszenie Agroturystyki w Hrubieszowie z siedzibą w Horodle.
- ✓ Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Horodło.
- ✓ Stowarzyszenie Rozwoju i Wspierania Promocji Wsi Kopyłów.
- ✓ Nadbużańskie Stowarzyszenie Rozwoju i Promocji Wsi.
- ✓ Stowarzyszenie Nasza Przyszłość.
- ✓ Fundacja ESPERANZA.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i

zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania Gminy Horodło w zakresie ochrony zabytków.

MOCNE STRONY

- Bogata historia i dziedzictwo kulturowe gminy.
- Korzystna lokalizacja gminy (droga krajowa, wojewódzka, przejście graniczne znajdujące się na terenie gminy).
- Położenie przy ważnych szlakach komunikacyjnych.
- Liczne obiekty zabytkowe na terenie gminy, m.in.:
  - ✓ późnobarokowy kościół parafialny pw. św. Jacka i Matki Boskiej Różańcowej z 1739-1758 oraz drewniana dzwonnica z 1860 r. w Horodle,
  - ✓ dawna cerkiew prawosławna pw. św. Mikołaja z 1932 r. w Horodle z rokokowym ikonostasem z XVIII w. wewnątrz (pochodzącym z Maciejowa na Wołyniu, odnowiony i zrekonstruowany w 1998 r.),
  - ✓ drewniany kościół polskokatolicki p.w. Zmartwychwstania Pańskiego w Horodle z 1933 r.
  - ✓ Pozostałości zespołu dworskiego w Wieniawce z poł. XIX w.
  - ✓ zespół pałacowy z lat 1762-1786 w Strzyżowie.
  - ✓ dawna drewniana cerkiew unicka p.w. Narodzenia NMP w Strzyżowie z 1817 r.
  - ✓ zespół zabudowań cukrowni w Strzyżowie założony w 1899 r.
- Obecność na terenie gminy wielu obiektów wpisanych do rejestru zabytków.
- Zachowany w Horodle układ urbanistyczny dawnego miasteczka z czworobocznym rynkiem i ulicami wychodzącymi z jego naroży.
- Kopiec Unii Horodelskiej w Horodle usypany w 1861 r. w 448 rocznicę podpisania unii polsko-litewskiej.
- Obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej i dobrym stanie technicznym.
- Stanowiska archeologiczne o wysokiej randze wpisane do rejestru zabytków:
  - ✓ Horodło „Wały Jagiellońskie” stanowisko nr 1 – grodzisko z pozostałościami zamku,
  - ✓ Matcze stanowisko nr 30 - cmentarzysko kurhanowe.
- Zróżnicowane i cenne przyrodniczo środowisko naturalne, liczne walory krajobrazowe
  - ✓ w granicach Gminy znajduje się prawie połowa obszaru, utworzonego w 1983 r. Strzeleckiego Parku Krajobrazowego.
  - ✓ na południe od Horodła znajduje się Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu, utworzony w 1997 r.
  - ✓ w okolicach Zosina znajduje się użytek ekologiczny -Kacapka.
  - ✓ rzeka Bug, która zachowała naturalne koryto z meandrami i starorzeczami, trasy zalewowe porośnięte są bujnymi łąkami.
- Dobre warunki przyrodnicze i krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki.
- Silne poczucie tożsamości i przywiązanie do tradycji.
- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w których zawarto zasady ochrony dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej.
- Brak obiektów szczególnie uciążliwych dla środowiska.
- Działanie realizowane przez Gminny Ośrodek Kultury w Horodle.
- Cykliczne wydarzenia kulturalne.
- Działalność Kół Gospodyń Wiejskich.

SŁABE STRONY

- Słaba promocja turystyczno - rekreacyjna Gminy.
- Niewystarczające wykorzystanie potencjału środowiska kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych.
- Brak lokalnego muzeum lub izby tradycji.
- Niewystarczające środki budżetowe gminy.
- Niski poziom wydatków na ochronę dziedzictwa kulturowego.

SZANSE

- Unikatowe walory dziedzictwa kulturowego, które w połączeniu z dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi mogą stanowić znaczący czynnik rozwoju turystyki - duże skupienie cennych zabytków archeologicznych świadczących o bogatej i długiej historii gminy (Horodło – grodzisko).
- Aktywność lokalnych społeczności, mająca na celu kultywowanie dawnych tradycji.
- Edukacja i aktywizowanie mieszkańców do uczestnictwa w życiu kulturalnym gminy.
- Nowoczesny i dobrze ukierunkowany marketing oferty kulturalno-turystycznej.
- Zaangażowanie mieszkańców we współtworzenie oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej gminy.
- Organizowanie wydarzeń kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych.
- Pozyskanie funduszy na prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych.
- Przestrzeganie zapisów miejscowych planów zagospodarowania w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

ZAGROŻENIA

- Degradacja zabytków.
- Rosnące koszty renowacji i konserwacji zabytków.
- Wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków.
- Zacieranie walorów historycznych obiektów zabytkowych przez przypadkowe przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację.
- Niewłaściwie prowadzone prace remontowe i modernizacyjne przy obiektach zabytkowych.
- Stosowanie nowoczesnych materiałów, technologii lub kolorystyk niedostosowanych do historycznego charakteru zabudowy.
- Niestabilność i powszechna niezajomość przepisów prawa.
- Niewłaściwe użytkowanie obiektów zabytkowych.
- Pogarszanie się stanu technicznego zabytków.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem niniejszego programu, opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie Gminy Horodło. Misją gminy, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest: *"świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy"*.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Poniżej przedstawiono priorytety i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Horodło na lata 2023-2026.

PRIORYTET 1 OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
1.1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	1.1.1. Monitoring stanu zachowania zabytków będących własnością Gminy: <ul style="list-style-type: none"> ✓ przegląd stanu technicznego obiektów, ✓ wyznaczenie obiektów, dla których niezbędny jest remont/konserwacja, ✓ opracowanie planu remontów. 1.1.2. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. 1.1.3. Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. 1.1.4. Intensyfikacja starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowania. 1.1.5. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Gminy na dotacje na renowację zabytków wpisanych do rejestru zabytków. 1.1.6. W przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego. 1.1.7. Sprawowanie opieki nad zabytkowymi cmentarzami na terenie Gminy (szczególnie tych nieużytkowanych, w złym stanie), poprzez: <ul style="list-style-type: none"> ✓ prace pielęgnacyjne i porządkujące,

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ usuwanie roślinności zielnej oraz samosiewek drzew, ✓ oznakowanie obiektów, ✓ renowację zabytkowych nagrobków, ✓ zaznaczenie cmentarzy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, ✓ zwracanie szczególnej uwagi na obowiązek otaczania opieką miejsc grzebalnych, niezależnie od pochodzenia i wyznania osób tam spoczywających. <p>➤ Ochrona stanowisk archeologicznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego, ✓ prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych.
1.2. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	<p>1.2.1. Wykorzystanie walorów zabytkowych, kulturowych i przyrodniczych w materiałach promocyjnych jako czynnika wpływającego na rozwój gminy.</p> <p>1.2.2. Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych gminy oraz jej walorach turystycznych na stronie internetowej oraz innych dostępnych środkach masowego przekazu.</p> <p>1.2.3. Tworzenie i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych, rowerowych, których atrakcją są obiekty zabytkowe.</p> <p>1.2.4. Oznakowanie zabytków wraz z podaniem podstawowych informacji historycznych o obiektach, określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych, w tym poprzez zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,</p> <p>1.2.5. Iluminacja świetlna najważniejszych zabytków gminy.</p>
PRIORYTET 2: BADANIA I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
2.1. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych	<p>2.2.1. Zadania dla Gminnej Ewidencji Zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków: <ul style="list-style-type: none"> - wykonanie nowych kart zabytków nieruchomości, uzupełnionych o zabytki w rejestrze zabytków oraz w wojewódzkiej ewidencji zabytków, - wykonanie kart stanowisk archeologicznych, - przyjęcie Zarządzeniem Gminną Ewidencją Zabytków. ✓ systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, ✓ propozycje skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji, ✓ udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami, ✓ zamieszczenie wykazu GEZ i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na stronie internetowej Urzędu Gminy. <p>2.2.2. Walka z samowolami budowlanymi.</p>
2.2.	2.2.1. Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy.

Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym i promocja walorów krajobrazowych gminy	<p>2.2.2. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków.</p> <p>2.2.3. Współorganizowanie wszelkiego rodzaju wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych gminy.</p> <p>2.2.4. Organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków.</p> <p>2.2.5. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom, ludziom związanym z Gminą, itp.</p> <p>2.2.6. Promocja obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie Gminy.</p> <p>2.2.7. Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy.</p> <p>2.2.8. Opracowanie internetowej Mapy Zabytków Gminy.</p> <p>2.2.9. Aktualizacja internetowej bazy danych o obiektach posiadających wartość zabytkową znajdujących się na terenie gminy.</p> <p>2.2.10. Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.</p>
Priorytet 3: ZWIĘKSZENIE ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ GMINY W OPARCIU O DZIEDZICTWO KULTUROWE I WARTOŚCI KRAJOBRAZOWE I PRZYRODNICZE	
Kierunki działań:	Zadania:
3.1. Tworzenie oferty turystycznej uwzględniającej walory kulturowe i przyrodnicze terenu	<p>3.1.1. Nawiązywanie współpracy z władzami powiatu i województwa w celu włączenia oferty turystycznej gminy w system o większym zasięgu.</p> <p>3.1.2. Udział w targach turystycznych</p>
3.2. Utworzenie systemu informacji turystycznej	<p>3.2.1. Stworzenie systemu informacji wizualnej w formie tablic informacyjnych dotyczących najważniejszych obiektów historycznych i przyrodniczych znajdujących się na terenie gminy.</p> <p>3.2.2. Opracowanie tablic informacyjnych dotyczących szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych i tras rowerowych wyznaczonych na terenie gminy.</p> <p>3.2.3. Opracowanie przewodnika turystycznego uwzględniającego krajobraz kulturowy i przyrodniczy gminy.</p> <p>3.2.4. Opracowanie folderów, informatorów i innych wydawnictw na temat dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy.</p>

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Horodło będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- ✓ instrumentów prawnych - wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ✓ instrumentów finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- ✓ instrumentów koordynacji obejmujących między innymi realizacje zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych Województwa Lubelskiego;
- ✓ instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- ✓ instrumentów kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągnięcia celów wytyczonych w Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Horodło będzie monitorowany poprzez analizę stopnia ich realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Horodło, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. o

Z realizacji programów Wójt sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio radzie gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- ✓ bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ✓ ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ✓ ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ✓ ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocena przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ✓ ocenę aktywności placówek kulturalnych,
- ✓ ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ✓ ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ✓ ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac

konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Finansowanie może pochodzić z różnych źródeł krajowych i zagranicznych:

- ✓ Środki własne budżetowe gminy na realizację zadań własnych (dot. zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków);
- ✓ Środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- ✓ Środki Wojewody Lubelskiego (pozostające w dyspozycji Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);
- ✓ Dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, których organizatorem jest samorząd województwa;
- ✓ Środki Unii Europejskiej, głównie zawarte w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego lub EFRR.
- ✓ Dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki;
- ✓ Dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
- ✓ Środki własne jednostek samorządu terytorialnego różnych szczebli;
- ✓ Dochody własne instytucji kultury;
- ✓ Środki Ministra Kultury w ramach programu "Promesa Ministra Kultury";
- ✓ Środki prywatne;
- ✓ Dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych;
- ✓ Składki i zbiórki publiczne finansowane ze środków ludności;
- ✓ Inne środki przewidziane prawem.

ANEKS 1. WYKAZ ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH Z TERENU GMINY HORODŁO

L.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Datowanie	Forma ochrony
1	Bereźnica	niedaleko drogi łączącej Horodło z Matczem, obok posesji nr 36	Kapliczka	XIX/XX w.	GEZ
2	Bereźnica	centrum wsi, obok posesji nr 48	Krzyż prawosławny na postumencie	pocz. XX w.	GEZ
3	Horodło	ul. Jurydyka	Kościół poddominikański, paraf. rzymskokatolicki pw. Matki Boskiej Różańcowej i św. Jacka	1739-1758	Rejestr zabytków: A/80 WEZ
4	Horodło	ul. Jurydyka	Cmentarz przykościelny, d. przyklasztorny w zespole kościoła parafialnego (poddominikańskiego)	XV/XVI w.	Rejestr zabytków: A/80 WEZ
8	Horodło	ul. Jurydyka	Drzewostan w otoczeniu kościoła parafialnego (poddominikańskiego)	ok. 1853 r.	Rejestr zabytków: A/80 WEZ
5	Horodło	ul. Jurydyka	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego (poddominikańskiego)	1860 r.	Rejestr zabytków: A/80 WEZ
6	Horodło	ul. Jurydyka 2	Plebania w zespole kościoła parafialnego (poddominikańskiego)	po 1845 r.	Rejestr zabytków: A/80 WEZ
7	Horodło	ul. Jurydyka	Wikarówka w zespole kościoła parafialnego (poddominikańskiego)	XVIII w., odnowiony 1959 r.	WEZ, GEZ
9	Horodło	ul. J. Piłsudskiego	Cerkiew unicka, ob. kościół filialny rzymskokatolicki pw. św. Mikołaja	1928 r.	Rejestr zabytków: A/1540 WEZ
10	Horodło	ul. J. Piłsudskiego	Cmentarz przykościelny, d. przycerkiewny, ob. rzymskokatolicki		WEZ
11	Horodło	ul. J. Piłsudskiego 54	Kościół polskokatolicki pw. Zmartwychwstania Pańskiego	1933 r.	Rejestr zabytków: A/1558 WEZ
12	Horodło	ul. J. Piłsudskiego 51	Szkoła, ob. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	1933 r.	WEZ, GEZ
13	Horodło	ul. Jurydyka 1	Budynek Urzędu Gminy	1923 r.	Rejestr zabytków: A/1562 WEZ
14	Horodło	ul. Zawale 3,4	Szkoła, przedszkole, ob. budynek mieszkalny	1900-1910	WEZ, GEZ
15	Horodło	ul. Jurydyka	Cmentarz rzymskokatolicki, parafialny, d. prawosławny i grekokatolicki	1 poł. XIX w.	WEZ, GEZ
16	Horodło	ul. Jurydyka	Cmentarz żydowski nowy	pocz. XIX w.	WEZ, GEZ
17	Horodło	teren wokół kościoła parafialnego	Kapliczka domkowa	k. XIX w.	GEZ
18	Horodło	otoczenie kościoła parafialnego	Figura Matki Boskiej	2 poł. XVIII w.	GEZ
19	Horodło	przy wjeździe do Horodła, od strony Wieniawki	Aleja lipowa przy drodze do Wieniawki	pocz. XX w.	GEZ
20	Horodło	1 km od Horodła, 100 m na zach. od drogi z Horodła do Bereźnicy	Kopiec Unii Horodelskiej	pocz. XX w.	GEZ
20	Hrebenne		Cmentarz prawosławny, d. grekokatolicki, nieczynny	2 poł. XIX w.	WEZ, GEZ

21	Hrebenne	118	Dwór w zespole dworsko-parkowym	ok. poł. XIX w.	Rejestr zabytków: A/1500 WEZ
22	Hrebenne	118	Park w zespole dworsko-parkowym	XVII/XVIII w., XIX w.	Rejestr zabytków: A/1500 WEZ
23	Kopyłów		Stodoła w zespole dworsko-parkowym	2 poł. XIX w.	Rejestr zabytków: A/1443 WEZ
24	Kopyłów		Chlewnia w zespole dworsko-parkowym	2 poł. XIX w.	Rejestr zabytków: A/1443 WEZ
25	Kopyłów		Obora I w zespole dworsko-parkowym	2 poł. XIX w.	Rejestr zabytków: A/1443 WEZ
26	Kopyłów		Obora II w zespole dworsko-parkowym	2 poł. XIX w.	Rejestr zabytków: A/1443 WEZ
27	Kopyłów		Park w zespole dworsko-parkowym	k. XVIII w.	Rejestr zabytków: A/1443 WEZ
28	Kopyłów		Cmentarz prawosławny, d. grekokatolicki, nieczynny	2 poł. XIX w.	Rejestr zabytków: A/1575 WEZ
29	Liski	obok posesji nr 42	Kapliczka Św. Floriana	XIX/XX w.	GEZ
30	Łuszków		Układ osadniczy wsi Łuszków	XVI w.	Rejestr zabytków: A/1445 WEZ
31	Łuszków		Szkoła	1914 r.	GEZ
32	Łuszków		Cmentarz prawosławny, d. grekokatolicki, nieczynny	2 poł. XIX w.	WEZ, GEZ
33	Matcze	144	Kościół pw. Św. Józefa Robotnika	pocz. XX w.	GEZ
34	Matcze	67	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	1880 r.	GEZ
35	Matcze		Cmentarz prawosławny, d. grekokatolicki, nieczynny	2 poł. XIX w.	WEZ
36	Strzyżów	ul. Armii Krajowej 58	Cerkiew grekokatolicka, ob. kościół paraf. rzymskokatolicki pw. Narodzenia NMP	1817 r.	Rejestr zabytków: A/1466 WEZ
37	Strzyżów	ul. Armii Krajowe	Dzwonnica przy kościele	1817 r.	Rejestr zabytków: A/1466 WEZ
38	Strzyżów	ul. Armii Krajowe	Cmentarz przykościelny, d. przycerkiewny, ob. rzymskokatolicki	XIX w.	Rejestr zabytków: A/1466 WEZ
39	Strzyżów	ul. Armii Krajowej 109	Plebania przy kościele	2 poł. XIX w., 1947 r.	Rejestr zabytków: A/1466 WEZ
40	Strzyżów	ul. Herbowa 3	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	3 ćw. XVIII w.	Rejestr zabytków: A/430 WEZ
41	Strzyżów	ul. Herbowa 8	Oficyna I (zachodnia) w zespole pałacowo-parkowym	1 poł. XIX w.	Rejestr zabytków: A/430 WEZ
42	Strzyżów	ul. Herbowa 9	Oficyna II (wschodnia) w zespole pałacowo-parkowym	1 poł. XIX w.	Rejestr zabytków: A/430 WEZ
43	Strzyżów	ul. Herbowa	Kaplica w zespole pałacowo-parkowym	3 ćw. XVIII w.	Rejestr zabytków: A/430 WEZ
44	Strzyżów	ul. Herbowa	Lamus w zespole pałacowo-parkowym	3 ćw. XVIII w.	Rejestr zabytków: A/430 WEZ

45	Strzyżów	ul. Herbowa	Mur oporowy w zespole pałacowo-parkowym	4 ćw. XVIII w.	Rejestr zabytków: A/430 WEŻ
46	Strzyżów	ul. Herbowa	Zieleń towarzysząca w zespole pałacowo-parkowym	XVIII w.	Rejestr zabytków: A/430 WEŻ
47	Strzyżów	ul. Herbowa	Budynek dawnej cukrowni	1899 r.	GEZ
48	Strzyżów	ul. Herbowa	Warsztaty mechaniczne w zespole cukrowni	XIX/XX w.	GEZ
49	Strzyżów	ul. Herbowa	Portiernia w zespole cukrowni	XIX/XX w.	GEZ
50	Strzyżów	ul. Bohaterów Września 1	Dom Pracowniczy nr 252 w zespole cukrowni	1895 r.	WEŻ
51	Strzyżów	ul. Bohaterów Września 3	Dom Pracowniczy nr 253 w zespole cukrowni	1895 r.	WEŻ
52	Strzyżów	ul. Bohaterów Września 5	Dom Pracowniczy nr 254 w zespole cukrowni	1895 r.	WEŻ
53	Strzyżów	ul. Armii Krajowej 119	Dom Pracowniczy nr 257 w zespole cukrowni	1906 r.	WEŻ
54	Strzyżów	ul. Herbowa 1	Dom Pracowniczy nr 265 w zespole cukrowni	1865 r.	WEŻ
55	Strzyżów	ul. Jagiellońska 13	Dom Pracowniczy nr 267 w zespole cukrowni	1890 r.	WEŻ
56	Strzyżów	ul. Morskie Oko 12	Dom Pracowniczy nr 272 w zespole cukrowni	1865 r.	WEŻ
57	Strzyżów	ul. Orła 2	Dom Chemika i Mechanika w zespole cukrowni	1885 r.	GEZ
58	Strzyżów	ul. Antygony	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	1 poł. XX w.	WEŻ
59	Strzyżów	ul. Antygony	Cmentarz prawosławny, d. grekokatolicki, nieczynny	pocz. 2 poł. XIX w.	WEZ
60	Wieniawka		Park podworski	ok. poł. XIX w.	Rejestr zabytków: A/1439 WEZ
61	Wieniawka		Cmentarz żydowski "stary"	XVI w.	WEZ

ANEKS 2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY HORODŁO

OBSZAR AZP: 83-94						
L.p.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Forma ochrony
1	Matcze	1	1	znalezisko luźne	nieokreślona	
2	Matcze	40	38	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
3	Matcze	4	39	osada	kultura przeworska?	
4	Matcze	5	40	śląd osadniczy	nieokreślona	
5	Matcze	6	41	śląd osadniczy osada osada	wczesny brąz epok brązu OWR	
6	Matcze	8	42	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
7	Matcze	9	43	śląd osadniczy	nieokreślona	
8	Matcze	10	44	śląd osadniczy śląd osadniczy	nieokreślona wczesne średniowiecze	
9	Matcze	11	45	śląd osadniczy	nieokreślona	
10	Matcze	12	46	śląd osadniczy	nieokreślona	
11	Matcze	13	48	śląd osadniczy	średniowiecze	
12	Matcze	14	49	śląd osadniczy śląd osadniczy	II okr. EB do X w.	
13	Matcze	15	50	cmentarzysko kurhanowe (kilka małych kopców)	nieokreślona	
14	Matcze	16	51	cmentarzysko kurhanowe (kilka kopców)	nieokreślona	
15	Matcze	33	52	cmentarzysko kurhanowe (8 kopców ziemnych)	nieokreślona	
16	Matcze	34	53	cmentarzysko kurhanowe (5 kopców ziemnych)	nieokreślona	
17	Matcze	35	54	cmentarzysko kurhanowe (28 kopców ziemnych)	nieokreślona	
18	Matcze	36	55	cmentarzysko kurhanowe (1 kopiec ziemny)	nieokreślona	
19	Matcze	37	56	cmentarzysko kurhanowe (3 kopców ziemnych)	nieokreślona	
20	Matcze	38	57	cmentarzysko kurhanowe (5 kopców ziemnych)	nieokreślona	
21	Matcze	39	58	cmentarzysko kurhanowe (21 kopców ziemnych)	nieokreślona	

OBSZAR AZP: 83-95						
L.p.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Forma ochrony
1	Matcze	1	1	osada? osada? ślad osadniczy	neolit I ok. EB XVIII w.	
2	Matcze	2	2	osada?	neolit	
3	Matcze	3	3	osada	I ok. EB	
4	Matcze	4	4	osada	neolit	
5	Matcze	5	5	ślad osadniczy	neolit	
6	Matcze	6	6	ślad osadniczy	I ok. EB	
7	Matcze	7	7	ślad osadniczy	I ok. EB	
8	Matcze	8	8	ślad osadniczy	wczesne średniowiecze	
9	Matcze	9	9	ślad osadniczy ślad osadniczy osada?	EB średniowiecze nieokreślona	
10	Matcze	10	10	ślad osadniczy osada?	średniowiecze nieokreślona	
11	Matcze	11	11	ślad osadniczy osada?	wczesne średniowiecze nieokreślona	
12	Matcze	12	12	osada? osada? osada? osada? osada? osada?	I/II ep. brązu EB OWR wczesne średniowiecze VIII-X w. wczesne średniowiecze X-XII w. średniowiecze XIII-XV w. nieokreślona	
13	Matcze	13	13	ślad osadniczy	nieokreślona	
14	Matcze	14	14	osada? osada? osada? ślad osadniczy	II o. EB EB (k. łrzycka) ok. Halsztat/ok. Laten nieokreślona	
15	Matcze	15	15	ślad osadniczy	wczesne średniowiecze X-XII w.	
16	Matcze	16	16	ślad osadniczy ślad osadniczy	ok. Halsztat wczesne średniowiecze VIII-X w.	
17	Matcze	17	17	osada?	nieokreślona	
18	Matcze	18	18	ślad osadniczy ślad osadniczy ślad osadniczy	EB średniowiecze ok. nowożytny	

19	Matcze	19	19	osada? osada? śląd osadniczy śląd osadniczy	I ok. EB EB średniowiecze nowożytność XVII w.	
20	Matcze	20	20	śląd osadniczy śląd osadniczy osada? śląd osadniczy śląd osadniczy	I ok. EB EB wczesne średniowiecze średniowiecze XIV-XV w. nieokreślona	

OBSZAR AZP: 84-94						
L.p.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Forma ochrony
1	Cegielnia	1	24	osada	nieokreślona	
2	Cegielnia	2	25	osada?	nieokreślona	
3	Cegielnia	3	26	osada? osada	neolit EB/H	
4	Cegielnia	4	27	osada osada	k. trzcinięcka nieokreślona	
5	Cegielnia	5	28	osada? śląd osadniczy	neolit OWR	
6	Cegielnia	6	29	osada? śląd osadniczy	neolit wczesne średniowiecze	
7	Cegielnia	7	30	osada osada? osada?	neolit EB nieokreślona	
8	Cegielnia	8	31	osada śląd osadniczy	nieokreślona nowożytna	
9	Cegielnia	9	32	osada osada	WEB nieokreślona	
10	Cegielnia	10	33	osada? osada? osada	neolit EB EB	
11	Kopyłów	37	13	śląd osadniczy śląd osadniczy osada	neolit WEB EB	
12	Kopyłów	38	14	osada?	OWR	
13	Kopyłów	39	36	osada? śląd osadniczy osada	neolit WEB EB	

14	Kopyłów	26	37	osada osada? osada osada?	wczesny neolit EB ok. lateński wczesne średniowiecze nieokreślona
15	Kopyłów	27	38	osada? śląd osadniczy osada osada osada śląd osadniczy osada	neolit I ok. EB EB okr. lateński wczesne średniowiecze ok. nowoż. nieokreślona
16	Kopyłów	40	39	osada? osada? osada	neolit WEB nieokreślona
17	Kopyłów	41	40	osada? osada? osada	neolit EB wczesne średniowiecze
18	Kopyłów	42	41	osada? osada śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit WEB wczesne średniowiecze nowożytność
19	Kopyłów	43	42	śląd osadniczy	nieokreślona
20	Kopyłów	44	46	śląd osadniczy osada? śląd osadniczy osada?	neolit WEB ok. Halsztacki nieokreślona
21	Kopyłów	45	47	osada śląd osadniczy osada śląd osadniczy	neolit EB wczesne średniowiecze średniowiecze
22	Liski	1	1	śląd osadniczy	nieokreślona
23	Liski	2	2	śląd osadniczy	nieokreślona
24	Liski	3	3	śląd osadniczy	nieokreślona
25	Liski	4	4	śląd osadniczy	nieokreślona
26	Liski	5	5	śląd osadniczy	nieokreślona
27	Liski	6	6	śląd osadniczy	nieokreślona
28	Liski	7	7	śląd osadniczy	nieokreślona
29	Liski	8	8	śląd osadniczy	nieokreślona
30	Liski	9	9	śląd osadniczy	nieokreślona
31	Liski	10	10	śląd osadniczy	WEB
32	Liski	11	11	osada	EB

33	Liski	12	12	osada	EB
34	Liski	13	34	śląd osadniczy	nieokreślona
35	Liski	14	35	osada? osada? osada osada	neolit WEB Halsztat nieokreślona
36	Liski	15	43	osada? osada?	neolit WEB
37	Liski	16	44	śląd osadniczy	EB
38	Liski	17	45	osada?	neolit
39	Liski	18	48	osada osada osada osada? osada	neolit WEB EB OWR wczesne średniowiecze
40	Liski	19	49	osada	neolit
41	Liski	20	50	osada osada śląd osadniczy śląd osadniczy osada	EB EB wczesne średniowiecze nowożytność nieokreślona
42	Liski	21	105	osada? osada? śląd osadniczy	II ok. EB okres nowożytny XVI-XVIII w. nieokreślona
43	Liski	22	106	osada osada osada	neolit neolit nieokreślona
44	Liski	31	113	cmentarzysko kurhanowe (2 kopce)	nieokreślona
45	Matcze	30	22	osada?	EB
46	Matcze	31	23	śląd osadniczy osada	neolit WEB

OBSZAR AZP: 84-95						
L.p.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	
1	Bereźnica	1	6	śląd osadniczy	okres nowożytny	
2	Bereźnica	2	24	osada? osada? śląd osadniczy	neolit I okr. EB okres nowożytny	
3	Bereźnica	3	25	śląd osadniczy	nieokreślona	
4	Bereźnica	4	26	śląd osadniczy	II okr. EB	
5	Bereźnica	5	27	osada?	II okr. EB	
6	Bereźnica	6	28	śląd osadniczy	II okr. EB	
7	Bereźnica	7	29	śląd osadniczy	nieokreślona	
8	Bereźnica	8	30	osada osada? osada śląd osadniczy osada	I okr. EB okr. halsztacki okr. lateński wczesne średniowiecze Nieokreślona	
9	Bereźnica	9	31	osada?	nieokreślona	
10	Bereźnica	10	32	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit wczesne średniowiecze nieokreślona	
11	Bereźnica	11	33	śląd osadniczy osada? osada śląd osadniczy śląd osadniczy	I okr. EB II okr. EB wczesne średniowiecze VIII-X w. ok. nowożytny XVIII w. nieokreślona	
12	Bereźnica	12	34	osada? osada? śląd osadniczy osada?	wczesny okr. EB V okr. EB wczesne średniowiecze nieokreślona	
13	Bereźnica	13	35	osada?	nieokreślona	
14	Bereźnica	14	36	śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit nieokreślona	
15	Bereźnica	15	37	osada śląd osadniczy osada?	II okr. EB średniowiecze XIV-XV w. nieokreślona	
16	Bereźnica	16	38	śląd osadniczy osada śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit? II okr. EB średniowiecze okres nowożytny nieokreślona	

17	Bereźnica	17	39	śląd osadniczy osada osada	średniowiecze XIV-XV w. ok. nowożytny nieokreślona	
18	Bereźnica	18	40	osada?	okres nowożytny	
19	Bereźnica	19	41	osada osada osada	wczesny ok. EB wczesne średniowiecze nieokreślona	
20	Bereźnica	20	42	osada? śląd osadniczy	wczesne średniowiecze nieokreślona	
21	Bereźnica	21	43	osada?	ok. halsztacki	
22	Bereźnica	22	44	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	II ok. EB epoka brązu nieokreślona	
23	Bereźnica	23	45	osada osada?	średniowiecze XIV-XV w. nieokreślona	
24	Bereźnica	24	46	śląd osadniczy osada osada śląd osadniczy	OWR wczesne średniowiecze XII-XIII w. średniowiecze XIV-XV w. nieokreślona	
25	Bereźnica	25	47	śląd osadniczy	nieokreślona	
26	Bereźnica	26	48	osada? osada?	neolit nieokreślona	
27	Bereźnica	27	49	śląd osadniczy osada śląd osadniczy	halsztat/laten średniowiecze. nowożytność XVI-XVII w.	
28	Bereźnica	28	50	śląd osadniczy śląd osadniczy	wczesne średniowiecze nieokreślona	
29	Bereźnica	29	51	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
30	Bereźnica	30	52	osada osada? osada?	II ok. EB wczesne średniowiecze nieokreślona	
31	Horodło	24	1	śląd osadniczy	neolit	
32	Horodło	25	2	śląd osadniczy	EB/halsztat	
33	Horodło	26	3	śląd osadniczy śląd osadniczy	wczesne średniowiecze nieokreślona	
34	Horodło	27	4	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
35	Horodło	28	5	śląd osadniczy	nieokreślona	

36	Horodło	29	8	osada? śląd osadniczy osada? osada osada osada	okr. halsztacki OWR wczesne średniowiecze średniowiecze XIV-XV w. okr. nowożytny XVI-XVII w. nieokreślona	
37	Horodło	30	9	śląd osadniczy osada? osada osada osada	halsztat/laten OWR wczesne średniowiecze średniowiecze nieokreślona	
38	Horodło	31	10	osada śląd osadniczy osada? osada osada osada śląd osadniczy osada	neolit I okr. EB I okr. EB OWR wczesne średniowiecze. X-XII w. średniowiecze XIV-XV w. okr. nowożytny XVI-XVII w. nieokreślona	
39	Horodło	32	11	osada śląd osadniczy osada śląd osadniczy osada	wczesny okr. EB OWR wczesne średniowiecze okres nowożytny XVI-XVII w. nieokreślona	
40	Horodło	33	12	osada? śląd osadniczy osada? osada osada	neolit okr. halsztacki okr. lateński wczesne średniowiecze nieokreślona	
41	Horodło	34	13	osada? osada osada? osada	OWR wczesne średniowiecze średniowiecze nieokreślona	
42	Horodło	35	14	śląd osadniczy osada? osada? śląd osadniczy osada?	I okr. EB wczesne średniowiecze X-XII w. wczesne średniowiecze XII-XIII w. okres nowożytny nieokreślona	
43	Horodło	36	15	osada? osada? osada?	neolit II okr. EB nieokreślona	

44	Horodło	37	16	osada? osada osada	OWR wczesne średniowiecze nieokreślona	
45	Horodło	38	17	osada? osada osada osada? osada osada? osada	neolit okr. lateński OWR wczesne średniowiecze VIII-X w. wczesne średniowiecze X-XIII w. okres nowożytny XVI-XVII w. nieokreślona	
46	Horodło	39	18	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy osada? śląd osadniczy osada osada?	neolit I okr. EB okr. halsztacki? OWR wczesne średniowiecze X-XIII w. średniowiecze XIV-XV w. nieokreślona	
47	Horodło	40	19	osada? śląd osadniczy osada?	neolit ep. brązu średniowiecze	
48	Horodło	41	20	śląd osadniczy śląd osadniczy osada? osada? śląd osadniczy	neolit I okr. EB OWR wczesne średniowiecze nieokreślona	
49	Horodło	42	21	osada? osada śląd osadniczy	wczesny okres EB wczesne średniowiecze nieokreślona	
50	Horodło	43	22	śląd osadniczy śląd osadniczy	średniowiecze nieokreślona	
51	Horodło	44	23	osada? osada	wczesne średniowiecze nieokreślona	
52	Kopyłów	26	62	osada osada osada osada? śląd osadniczy osada	II okr. EB ep. brązu OWR-B wczesne średniowiecze średniowiecze nieokreślona	

53	Kopyłów	27	63	osada? osada osada? osada? osada osada	neolit II okr. EB epoka brązu OWR średniowiecze XIV-XV w. okres nowożytny XVI-XVII w. nieokreślona
54	Kopyłów	28	64	osada osada? osada? osada? śląd osadniczy osada? osada?	II okr. EB ep. brązu OWR wczesne średniowiecze średniowiecze okres nowożytny XVII-XVIII w. nieokreślona
55	Kopyłów	29	65	osada? śląd osadniczy	II okr. EB OWR
56	Kopyłów	30	66	osada?	nieokreślona
57	Kopyłów	31	67	śląd osadniczy śląd osadniczy	II okr. EB nieokreślona
58	Kopyłów	32	68	osada	wczesne średniowiecze VIII-X w.
59	Kopyłów	33	69	śląd osadniczy	średniowiecze
60	Kopyłów	34	70	śląd osadniczy śląd osadniczy	okr. nowożytny XVI-XVII w. nieokreślona
61	Kopyłów	35	71	osada? śląd osadniczy	II okr. EB okr. nowożytny XIX w.
62	Kopyłów	36	72	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy osada? śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit I okr. EB I-II okr. EB wczesne średniowiecze okr. nowożytny XVI-XVII w. okr. nowożytny XIX w. nieokreślona
63	Liski	23	94	kurhan (1 kopiec)	nieokreślona
64	Liski	24	95	kurhan (1 kopiec)	nieokreślona
65	Liski	25	96	cmentarzysko kurhanowe (2 kopce)	II ok. EB
66	Liski	26	97	cmentarzysko kurhanowe? (10 kopców)	wczesne średniowiecze VII-X w.?
67	Liski	28	98	cmentarzysko kurhanowe? (21 kopców)	wczesne średniowiecze VII-X w.?
68	Liski	29	99	cmentarzysko kurhanowe (2 kopce)	II ok. EB
69	Liski	30	100	osada	nieokreślona
70	Matcze	21	53	śląd osadniczy	neolit

71	Matcze	22	54	śląd osadniczy śląd osadniczy	ok. halsztacki nieokreślona	
72	Matcze	23	55	osada	II ok. EB	
73	Matcze	24	56	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
74	Matcze	25	57	osada? śląd osadniczy osad?	II ok. EB wczesne średniowiecze nieokreślona	
75	Matcze	26	58	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
76	Matcze	27	59	śląd osadniczy	nieokreślona	
77	Matcze	28	60	osada	wczesne średniowiecze	
78	Matcze	29	61	osada?	II ok. EB	
79	Matcze	30	93	cmentarzysko kurhanowe (12 kopców)	wczesne średniowiecze VII-IX w.?	Rejestr zabytków: C/145
80	Poraj	5	7	śląd osadniczy	wczesna EB	
81	Poraj	6	73	osada? osada osada śląd osadniczy śląd osadniczy osad?	II okr. EB wczesne średniowiecze VIII-Z w. wczesne średniowiecze X-XII w. średniowiecze XIII-XV w. okres nowożytny XVII-XVIII w. nieokreślona	
82	Poraj	7	74	śląd osadniczy śląd osadniczy	II okr. EB wczesne średniowiecze	
83	Poraj	8	75	osada? śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit I-II okr. EB nieokreślona	
84	Poraj	9	76	osada? śląd osadniczy śląd osadniczy osada?	wczesne średniowiecze XII-XIII w. średniowiecze okr. nowożytny XIX w. nieokreślona	
85	Poraj	10	77	śląd osadniczy	okres nowożytny	
86	Poraj	11	78	śląd osadniczy	I-II okr. EB	
87	Poraj	12	79	śląd osadniczy śląd osadniczy	II okr. EB nieokreślona	
88	Poraj	13	80	osada? śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit II okr. EB nieokreślona	
89	Poraj	14	81	śląd osadniczy osada?	II okr. EB nieokreślona	
90	Poraj	15	82	śląd osadniczy	nieokreślona	

91	Poraj	16	83	osada? osada? osada? osada	neolit I okr. EB I/II okr. EB nieokreślona
92	Poraj	17	84	osada? osada?	I okr. EB nieokreślona
93	Poraj	18	85	osada? śląd osadniczy	średniowiecze nieokreślona
94	Poraj	19	86	osada? śląd osadniczy osada?	neolit I-II okr. EB nieokreślona
95	Poraj	20	87	śląd osadniczy	neolit
96	Poraj	21	88	śląd osadniczy osada?	wczesne średniowiecze VIII-X w. średniowiecze XIV-XV w.
97	Poraj	22	89	osada? śląd osadniczy	średniowiecze nowożytność
98	Poraj	23	90	osada	średniowiecze XIV-XV w.
99	Poraj	24	91	śląd osadniczy	nieokreślona
100	Poraj	25	92	osada? śląd osadniczy osada? śląd osadniczy	neolit II okr. EB wczesne średniowiecze nieokreślona

OBSZAR AZP: 85-94

L.p.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Forma ochrony
1	Kopyłów	19	170	śląd osadniczy osada?	okres nowożytny nieokreślona	
2	Kopyłów	20	171	osada? osada osada osada	nieokreślona wczesne średniowiecze średniowiecze okres nowożytny	
3	Kopyłów	21	172	śląd osadniczy śląd osadniczy osada osada śląd osadniczy	I/II ep. brązu nieokreślona wczesne średniowiecze średniowiecze okres nowożytny	
4	Kopyłów	22	173	osada	wczesne średniowiecze	

5	Kopyłów	23	210	śląd osadniczy śląd osadniczy	nieokreślona okres nowożytny	
6	Kopyłów	24	211	śląd osadniczy	nieokreślona	
7	Kopyłów	25	213	śląd osadniczy	nieokreślona	

OBSZAR AZP: 85-95

L.p.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Forma ochrony
1	Ciołki	1	51	osada	wczesne średniowiecze	
2	Ciołki	2	52	osada? śląd osadniczy osada	wczesny brąz ? wczesne średniowiecze	
3	Ciołki	3	53	śląd osadniczy	?	
4	Ciołki	4	54	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
5	Ciołki	5	55	osada? osada?	wczesny brąz brąz	
6	Ciołki	6	56	osada?	neolit	
7	Ciołki	7	57	śląd osadniczy	?	
8	Ciołki	8	118	osada osada osada	neolit I okr. EB nieokreślona	
9	Horodło	1	1	grodzisko	wczesne średniowiecze XI-XIII w.	Rejestr zabytków: C/83
10	Horodło	2	2	śląd osadniczy	OWR	
11	Horodło	3	3	śląd osadniczy	OWR	
12	Horodło	4	4	śląd osadniczy	OWR	
13	Horodło	5	5	śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit neolit	
14	Horodło	6	16	osada? osada? osada osada	neolit I okr. EB OWR-B wczesne średniowiecze X-XIII w.	
15	Horodło	7	17	śląd osadniczy śląd osadniczy osada osada osada	I okr. EB EB OWR-C wczesne średniowiecze XII-XIII w. średniowiecze	
16	Horodło	8	18	osada? osada? osada	wczesny brąz OWR C wczesne średniowiecze	

17	Horodło	9 A, B, C, D	19	osada? osada? osada osada osada? osada?	neolit wczesny brąz EB OWR? wczesne średniowiecze VIII-IX w. wczesne średniowiecze XIII w.
18	Horodło	10 A, B	20	osada osada	II okr. EB wczesne średniowiecze X-XIII w.
19	Horodło	11	33	osada osada? osada?	I okr. EB OWR wczesne średniowiecze
20	Horodło	12	34	śląd osadniczy śląd osadniczy	? wczesne średniowiecze
21	Horodło	13	35	śląd osadniczy osada?	wczesne średniowiecze nieokreślona
22	Horodło	14	36	śląd osadniczy śląd osadniczy	I okr. EB średniowiecze
23	Horodło	15	37	osada?	neolit
24	Horodło	16	38	osada?	neolit
25	Horodło	17	39	osada? osada	neolit średniowiecze
26	Horodło	18	40	osada?	wczesne średniowiecze
27	Horodło	19	41	osada? śląd osadniczy osada osada?	neolit wczesne średniowiecze wczesne średniowiecze XII-XIII w. średniowiecze
28	Horodło	20	84	osada	wczesne średniowiecze XIII w.
29	Horodło	21	85	śląd osadniczy osada?	neolit średniowiecze
30	Horodło	22	86	osada? osada	wczesny brąz średniowiecze
31	Horodło	23	87	osada śląd osadniczy	neolit OWR
32	Horodło	45	117	grób osada	OWR B2 okres nowożytny XVIII w.
33	Horodło	46	124	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze, średniowiecze
34	Hrebenne	1	21	osada? osada osada	neolit wczesne średniowiecze XII-XIII w. średniowiecze
35	Hrebenne	2	22	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze
36	Hrebenne	3	23	śląd osadniczy	I okr. EB
37	Hrebenne	4	24	śląd osadniczy	wczesny brąz

38	Hrebenne	5	25	osada? osada osada	neolit średniowiecze nieokreślona
39	Hrebenne	6	26	śląd osadniczy osada?	neolit wczesny brąz
40	Hrebenne	7	27	osada? osada osada osada osada?	neolit I okr. EB I okr. EB OWR wczesne średniowiecze
41	Hrebenne	8	28	śląd osadniczy osada?	neolit wczesny brąz
42	Hrebenne	9	29	osada? śląd osadniczy	wczesny brąz OWR
43	Hrebenne	10	42	śląd osadniczy	?
44	Hrebenne	11	43	osada?	II okr. EB
45	Hrebenne	12	44	śląd osadniczy osada	? wczesne średniowiecze
46	Hrebenne	13	45	osada? osada	wczesny brąz wczesne średniowiecze
47	Hrebenne	14	46	osada?	MOPR
48	Hrebenne	15	47	śląd osadniczy osada?	neolit wczesny brąz
49	Hrebenne	16	48	osada	wczesne średniowiecze
50	Hrebenne	17	49	osada? osada	wczesny brąz wczesne średniowiecze
51	Hrebenne	18	50	osada?	wczesne średniowiecze
52	Hrebenne	19	58	osada?	wczesne średniowiecze
53	Hrebenne	20	63	osada?	wczesny brąz
54	Hrebenne	21	64	osada? osada śląd osadniczy	neolit I okr. EB MOPR?
55	Hrebenne	22	65	osada? osada?	I okr. EB EB
56	Hrebenne	23	66	osada	I okr. EB
57	Hrebenne	24	67	śląd osadniczy osada?	wczesny brąz ?
58	Hrebenne	25	68	osada	I okr. EB
59	Hrebenne	26	69	osada? osada śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit I okr. EB EB wczesne średniowiecze
60	Hrebenne	27	70	śląd osadniczy	?

61	Hrebenne	28	71	osada osada?	I okr. EB OWR	
62	Hrebenne	29	72	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze XII-XIII w.	
63	Hrebenne	30	73	śląd osadniczy	neolit	
64	Hrebenne	31	75	osada? osada?	neolit wczesny brąz	
65	Hrebenne	32	76	śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit wczesne średniowiecze	
66	Hrebenne	33	77	osada osada osada	wczesny brąz OWR wczesne średniowiecze	
67	Hrebenne	34A, B, C	78	osada osada osada?	I okr. EB OWR B wczesne średniowiecze	
68	Hrebenne	35	79			
69	Hrebenne	36	80	śląd osadniczy osada? śląd osadniczy	II okr. EB OWR wczesne średniowiecze	
70	Hrebenne	37	81	osada śląd osadniczy	neolit wczesne średniowiecze	
71	Hrebenne	38	82	śląd osadniczy osada?	neolit wczesny brąz	
72	Hrebenne	39	83	osada? osada? osada? osada	wczesny brąz EB OWR wczesne średniowiecze	
73	Hrebenne Kolonia	1	14	śląd osadniczy osada?	nieokreślona wczesne średniowiecze	
74	Hrebenne Kolonia	2	15	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
75	Hrebenne Kolonia	3	30	śląd osadniczy osada? osada?	neolit I okr. EB wczesne średniowiecze	
76	Husynne, gm. Hrubieszów (ob. Strzyżów, gm. Horodło)	26	10	osada? osada?	neolit wczesny brąz	
77	Husynne, gm. Hrubieszów (ob. Strzyżów, gm. Horodło)	27	11	osada	neolit	
78	Husynne, gm. Hrubieszów (ob. Strzyżów, gm. Horodło)	28	12	śląd osadniczy	wczesny brąz	

79	Kobło, gm. Hrubieszów (ob. Kobło Kolonia, gm. Horodło)	3	104	osada? osada	I okr. EB wczesne średniowiecze XII-XIII w.
80	Kobło Kolonia	1	110	osada?	neolit
81	Kobło Kolonia	2	111	śląd osadniczy	II okr. EB
82	Kobło Kolonia	3	112	osada?	wczesny brąz
83	Kobło Kolonia	4	113	osada? osada?	neolit wczesny brąz
84	Kobło Kolonia	5	114	osada?	wczesny brąz
85	Kobło Kolonia	6	115	osada osada? śląd osadniczy cmentarzysko	I okr. EB okres lateński wczesne średniowiecze ?
86	Kobło Kolonia	7	116	osada osada? osada osada	I okr. EB okres lateński OWR-B wczesne średniowiecze XII-XIII w.
87	Kopyłów	1	89	osada	I okr. EB
88	Kopyłów	2	90	śląd osadniczy	neolit
89	Kopyłów	3	91		
90	Kopyłów	4	92	śląd osadniczy	wczesny brąz
91	Kopyłów	46	120	osada osada osada osada	neolit I okr. EB wczesne średniowiecze X-XII w. nieokreślona
92	Marta	1	13	osada osada osada? śląd osadniczy	neolit I okr. EB II okr. EB OWR
93	Marta	2	93	osada?	I okr. EB
94	Marta	3	94	śląd osadniczy śląd osadniczy	wczesny brąz OWR
95	Marta	4	95		
96	Marta	5	96	śląd osadniczy	?
97	Marta	6	97	osada?	wczesny brąz
98	Marta	7	98	śląd osadniczy	?
99	Poraj	1	59	śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit średniowiecze
100	Poraj	2	60	osada?	wczesny brąz
101	Poraj	3	61	osada?	wczesny brąz

102	Poraj	4	62	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit wczesny brąz wczesne średniowiecze	
103	Strzyżów	26	8	osada?	neolit	
104	Strzyżów	27	9	śląd osadniczy	wczesny brąz	
105	Strzyżów	28	74	cmentarzysko śląd osadniczy	? wczesne średniowiecze	
106	Strzyżów	29	121	osada? osada? osada	neolit I okr. EB nieokreślona	
107	Strzyżów	30	123	kurhan? (1 kopiec)	nieokreślona	
108	Wieniawka	8	31	śląd osadniczy osada	? średniowiecze	
109	Wieniawka	9	32	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
110	Wieniawka	9	119	osada? osada? osada?	neolit I okr. EB nieokreślona	
111	Wykidanka	1	88	śląd osadniczy	wczesny brąz	

OBSZAR AZP: 86-95

L.p.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Forma ochrony
1	Husynne (ob. Strzyżów)	25	60	osada osada osada osada osada	wczesny brąz EB MOPR XII-XIII w. nieokreślona	
2	Rogalin	1	13	osada cmentarzysko osada? osada?	I okr. EB IV okr. EB OWR-C2 wczesne średniowiecze	
3	Rogalin	2	48	osada osada osada? osada osada	środkowy neolit I okr. EB IV-V okr. EB OWR-C wczesne średniowiecze IX-X w. Nieokreślona	

4	Rogalin	3	49	osada osada osada osada osada	średniowiecze I okr. EB MOPR 2 OWR-C wczesne średniowiecze XII-XIII w.
5	Rogalin	4	51	śląd osadniczy	EB
6	Rogalin	5	52	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze
7	Rogalin	6	53	osada	neolit
8	Strzyżów	1	1	osada osada, cmentarzysko osada osada? osada cmentarzysko osada osada osada, cmentarzysko osada	neolit neolit neolit eneolit I okr. EB II okr. EB MOPR OWR-B OWR-C2 do XI w.
9	Strzyżów	2	2	śląd osadniczy śląd osadniczy osada, cmentarzysko osada cmentarzysko cmentarzysko cmentarzysko?	neolit neolit neolit neolit EB OWR-C wczesne średniowiecze
10	Strzyżów	3	3	cmentarzysko	wczesny brąz
11	Strzyżów	4	4	cmentarzysko	neolit lub wczesny brąz
12	Strzyżów	5	5	cmentarzysko? osada osada	neolit I okr. EB wczesne średniowiecze
13	Strzyżów	6	6	cmentarzysko osada	eneolit IX-X w.
14	Strzyżów	7	7	śląd osadniczy osada osada grodzisko	neolit wczesny brąz IX-X w. XIII w.
15	Strzyżów	8	8	skarb? osada	epoka żelaza nieokreślona
16	Strzyżów	9	9	śląd osadniczy	nieokreślona
17	Strzyżów	10	10	śląd osadniczy osada cmentarzysko śląd osadniczy śląd osadniczy osada	neolit neolit neolit? I okr. EB EB VII-VIII w.

18	Strzyżów	11	14	osada? osada? osada osada	wczesny brąz IV-V okr. EB OWR-C średniowiecze	
19	Strzyżów	12	15	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	I okr. EB EB? OWR-B wczesne średniowiecze	
20	Strzyżów	13	16	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	I okr. EB neolit OWR wczesne średniowiecze	
21	Strzyżów	14	17	osada śląd osadniczy	I okr. EB XII-XIII w.	
22	Strzyżów	15	18	śląd osadniczy osada? śląd osadniczy	neolit I okr. EB średniowiecze	
23	Strzyżów	16	19	osada osada osada? osada osada? osada	neolit I okr. EB MOPR-3 OWRC2 OWR-D? XII-XIII w.	
24	Strzyżów	17	20	osada? osada cmentarzysko osada osada	neolit wczesny brąz IV-V okr. EB OWR-C wczesne średniowiecze	
25	Strzyżów	18	21	śląd osadniczy osada osada osada osada osada	neolit I okr. EB II okr. EB MOPR/OWR OWR-C wczesne średniowiecze	
26	Strzyżów	19	22	śląd osadniczy śląd osadniczy	wczesny brąz wczesne średniowiecze	
27	Strzyżów	20	45	śląd osadniczy osada	nieokreślona wczesne średniowiecze XII-XIII w.	
28	Strzyżów	21	46	osada?	wczesne średniowiecze	
29	Strzyżów	22	47	osada?	wczesne średniowiecze	
30	Strzyżów	23	50	śląd osadniczy	?	
31	Strzyżów	24	58	śląd osadniczy	wczesny brąz	
32	Strzyżów	25	59	śląd osadniczy	wczesny brąz	

OBSZAR AZP: 86-96						
L.p.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Forma ochrony
1	Kraśnica	1	9	osada osada ślad osadniczy	I okr. EB wczesne średniowiecze nieokreślona	
2	Kraśnica	2	10	osada? osada	I okr. EB wczesne średniowiecze	
3	Kraśnica	3	15	osada osada	neolit wczesny brąz	
4	Rogalin	7	5	osada? osada ślad osadniczy	neolit I okr. EB wczesne średniowiecze	
5	Rogalin	8	6	ślad osadniczy osada? osada osada osada osada	neolit neolit I okr. EB OWR-B OWR-B2/C1? wczesne średniowiecze nieokreślona	
6	Rogalin	9	7	osada? osada osada osada osada osada osada	neolit neolit I okr. EB IV-V okr. EB OL/MOPR? OWR-C2 wczesne średniowiecze nieokreślona	
7	Rogalin	10	8	ślad osadniczy osada	neolit wczesne średniowiecze	
8	Rogalin	11	1	osada? osada osada osada	neolit I okr. EB EB? wczesne średniowiecze	
9	Rogalin	12	2	osada? ślad osadniczy ślad osadniczy	wczesny brąz EB? wczesne średniowiecze	
10	Rogalin	13	3	ślad osadniczy	wczesny brąz	
11	Rogalin	14	4	osada? osada?	wczesny brąz wczesne średniowiecze	

12	Rogalin	15	17	osada cmentarzysko	pradziejowa I okr. EB	
13	Zosin	1	11	śląd osadniczy osada śląd osadniczy osada osada?	neolit I okr. EB II okr. EB MOPR wczesne średniowiecze	
14	Zosin	2	12	śląd osadniczy	nieokreślona	
15	Zosin	3	13	śląd osadniczy osada osada? śląd osadniczy osada	neolit wczesny brąz ? OWR-B wczesne średniowiecze	
16	Zosin	4	14	śląd osadniczy	nieokreślona	
17	Zosin	5	16	grób z kamienną obstawą	neolit/wczesny brąz	

OBSZAR AZP: 85-96						
L.p.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr st. na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Forma ochrony
1	Janki	1	1	osada osada? osada? osada? śląd osadniczy	neolit I okr. EB II okr. EB epoka brązu wczesne średniowiecze	
2	Janki	2	2	osada? osada? osada osada	neolit I okr. EB OWR-B2 wczesne średniowiecze XII-XIII w.	
3	Janki	3	120	kurhan	wczesne EB	
4	Janki Górne	1	43	osada?	średniowiecze	
5	Janki Górne	2	44	śląd osadniczy	neolit	
6	Janki Górne	3	45	osada	neolit	
7	Janki Górne	4	46	osada	wczesny EB	
8	Janki Górne	5	47	osada	średniowiecze	
9	Janki Górne	6	64	osada śląd osadniczy osada?	wczesny brąz EB wczesne średniowiecze	
10	Janki Górne	7	65	osada osada osada	wczesny EB wczesne średniowiecze nieokreślona	

11	Janki Górne	8	66	osada osada?	I okr. EB wczesne średniowiecze
12	Janki Górne	9	67	śląd osadniczy osada	neolit wczesne średniowiecze
13	Janki Górne	10	68	śląd osadniczy	wczesny EB
14	Janki Dolne	1	48	osada?	średniowiecze
15	Janki Dolne	2	49	osada? osada osada? osada osada	neolit wczesny EB ? XIII w. średniowiecze
16	Janki Dolne	3	50	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze
17	Janki Dolne	4	51	osada osada osada	mezolit wczesny EB wczesne średniowiecze
18	Janki Dolne	5	52	osada	wczesna EB
19	Janki Dolne	6	53	śląd osadniczy	?
20	Janki Dolne	7	54	osada	neolit
21	Janki Dolne	8	55	śląd osadniczy	?
22	Janki Dolne	9	56	śląd osadniczy śląd osadniczy	mezolit wczesny EB
23	Janki Dolne	10	57	śląd osadniczy osada? śląd osadniczy	neolit wczesne EB wczesne średniowiecze
24	Janki Dolne	11	58	osada? osada osada osada? cmentarzysko	neolit neolit I okr. EB OWR? ?
25	Janki Dolne	12	59	osada? osada	neolit wczesny brąz
26	Janki Dolne	13	60	śląd osadniczy	nieokreślona
27	Janki Dolne	14	61	osada? osada? śląd osadniczy	neolit I okr. EB II okr. EB
28	Janki Dolne	15	62	osada?	neolit
29	Janki Dolne	16	63	śląd osadniczy	średniowiecze
30	Jaśkowa Dolina	1	96	osada? śląd osadniczy śląd osadniczy	wczesny EB OWR wczesne średniowiecze
31	Jaśkowa Dolina	2	97	osada?	nieokreślona

32	Jaškowa Dolina	3	98	osada? osada śląd osadniczy osada?	neolit wczesny brąz OWR średniowiecze do OX w.	
33	Jaškowa Dolina	4	99	osada?	II okr. EB	
34	Jaškowa Dolina	5	100	osada? osada osada	neolit neolit wczesny EB	
35	Krześnica	4	42	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
36	Łuszków	1	3	śląd osadniczy osada osada osada osada? osada	neolit I okr. EB EB OWR-B średniowiecze VIII-X w. średniowiecze XII-XIII w.	
37	Łuszków	2	4	osada?	nieokreślona	
38	Łuszków	3	5	śląd osadniczy śląd osadniczy osada	neolit ? wczesne średniowiecze	
39	Łuszków	4	6	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	OWR wczesne średniowiecze średniowiecze	
40	Łuszków	5	7	osada osada osada osada	I okr. EB OWR-B średniowiecze XII-XIII w. średniowiecze	
41	Łuszków	6	8	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	
42	Łuszków	7	9	śląd osadniczy osada	? średniowiecze	
43	Łuszków	8	10	śląd osadniczy	średniowiecza	
44	Łuszków	9	11	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy osada	neolit wczesny brąz OWR wczesne średniowiecze XII-XIII w.	
45	Łuszków	10	12	śląd osadniczy osada?	? wczesne średniowiecze	
46	Łuszków	11	13	śląd osadniczy	?	
47	Łuszków	12	19	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit OWR wczesne średniowiecze	
48	Łuszków	13	20			

49	Łuszków	14	21	osada? osada osada?	wczesny brąz EB-MP? średniowiecze	
50	Łuszków	15	22	śląd osadniczy śląd osadniczy osada? osada	wczesny brąz ? wczesne średniowiecze średniowiecze	
51	Łuszków	16	23	osada osada osada? osada osada?	neolit wczesny brąz OWR? wczesne średniowiecze średniowiecze	
52	Łuszków	17	24	osada? śląd osadniczy osada?	neolit wczesny brąz wczesne średniowiecze	
53	Łuszków	18	25	śląd osadniczy osada osada	EB OWR-CR wczesne średniowiecze XII-XIV w.	
54	Łuszków	19	26	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy osada? osada	neolit I okr. EB ? OWR C2 wczesne średniowiecze	
55	Łuszków	20	27	śląd osadniczy osada śląd osadniczy	wczesny brąz OWR wczesne średniowiecze	
56	Łuszków	21	28	osada? osada? osada? śląd osadniczy osada osada	neolit I okr. EB ? okr. lateński OWR B2/C1 wczesne średniowiecze XII-XIII w.	
57	Łuszków	22	29	osada osada	neolit wczesne średniowiecze XII-XIII w.	
58	Łuszków	23	30	osada? osada	wczesny brąz wczesne średniowiecze XII-XIII w.	
59	Łuszków	24	31	śląd osadniczy osada? osada?	neolit wczesny brąz wczesne średniowiecze	
60	Łuszków	25	32	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	? OWR wczesne średniowiecze	
61	Łuszków	25	91	osada	II okr. EB	

62	Łuszków	26	92	śląd osadniczy osada?	? średniowiecze	
63	Łuszków	27	93	osada śląd osadniczy	neolit wczesne EB	
64	Łuszków	28	94	osada?	wczesne EB	
65	Łuszków	29	95	śląd osadniczy	wczesne EB	
66	Łuszków	30	118	osada?	I okr. EB	
67	Łuszków	31	119	śląd osadniczy	neolit	
68	Łuszków Komora	1	33	osada osada?	neolit średniowiecze	
69	Łuszków Komora	2	34	śląd osadniczy osada?	wczesne średniowiecze średniowiecze	
70	Łuszków Komora	3	35	osada?	nieokreślona	
71	Łuszków Komora	4	36	śląd osadniczy	neolit	
72	Łuszków Komora	5	37	śląd osadniczy	nieokreślona	
73	Łuszków Komora	6	38	grób II grób I osada osada osada?	neolit neolit neolit EB OWR?	
74	Łuszków Komora	7	39	śląd osadniczy	nieokreślona	
75	Wieniawka	1 A, B, C	14	osada? osada	wczesny brąz wczesne średniowiecze	
76	Wieniawka	2	15	osada? śląd osadniczy osada?	neolit OWR wczesne średniowiecze	
77	Wieniawka	3	16	osada? osada? osada	I okr. EB II okr. EB wczesne średniowiecze X-XIII w.	
78	Wieniawka	4	17	osada?	neolit	
79	Wieniawka	5	18	śląd osadniczy osada? osada osada? osada	neolit neolit I okr. EB EB wczesne średniowiecze VII-X w.	
80	Wieniawka	6	40	jama grób jama grób	wczesny EB wczesny EB wczesne średniowiecze średniowiecze?	
81	Wieniawka	7	41	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy osada	neolit I okr. EB EB? Średniowiecze	

82	Zosin	6	74	osada	II okr. EB
83	Zosin	7	75	śląd osadniczy	nieokreślona
84	Zosin	8	76	osada cmentarzysko? osada? osada? osada? osada? osada	neolit eneolit eneolit II okr. EB III-IV okr. EB MOPR (VI?) VIII w. nieokreślona
85	Zosin	9	77	osada? osada osada	neolit eneolit wczesne średniowiecze
86	Zosin	10	78	śląd osadniczy osada? śląd osadniczy	neolit wczesny brąz wczesne średniowiecze
87	Zosin	11	79	osada śląd osadniczy osada osada? osada? osada?	neolit eneolit II okr. EB OWR XIII w. nieokreślona
88	Zosin	12	80	osada osada osada osada?	neolit II okr. EB MOPR wczesne średniowiecze
89	Zosin	13	81	osada osada? osada osada? osada	neolit eneolit II okr. EB OWR nieokreślona
90	Zosin	14	82	śląd osadniczy osada osada?	neolit eneolit wczesne średniowiecze
91	Zosin	15	83	osada osada? osada osada? śląd osadniczy osada osada osada	neolit neolit wczesny brąz ? MOPR 2a OWR-B2 wczesne średniowiecze nieokreślona

92	Zosin	16	84	osada osada osada?	wczesny brąz OWR VII-VIII w.
93	Zosin	17	85	osada osada?	eneolit wczesne średniowiecze
94	Zosin	18	86	osada osada?	wczesny brąz wczesne średniowiecze
95	Zosin	19	87	osada? śląd osadniczy osada	wczesny EB EB wczesne średniowiecze
96	Zosin	20	88	osada?	wczesne średniowiecze
97	Zosin	21	89	osaad osada	mezolit eneolit
98	Zosin	22	90	osada	eneolit
99	Zosin	23	101	osada osada?	neolit średniowiecze
100	Zosin	24	102	śląd osadniczy	?
101	Zosin	25	103	śląd osadniczy	nieokreślona
102	Zosin	26	104	śląd osadniczy	I okr. EB
103	Zosin	27	105	śląd osadniczy	wczesny brąz
104	Zosin	28	106	śląd osadniczy	?
105	Zosin	29	107	osada osada?	neolit średniowiecze
106	Zosin	30	108	śląd osadniczy osada? osada?	wczesny brąz EB po X w.
107	Zosin	31	109	osada? Śląd osadniczy	neolit wczesne EB
108	Zosin	32	110	osada? osada	neolit VIII-IX w.
109	Zosin	33	111	śląd osadniczy	wczesny brąz
110	Zosin	34	112	śląd osadniczy	nieokreślona
111	Zosin	35	113	osada?	nieokreślona
112	Zosin	36	114	osada	neolit
113	Zosin	37	115	osada	neolit
114	Zosin	38	116	śląd osadniczy	?
115	Zosin	39	117	śląd osadniczy	wczesny brąz
116	Zosin	40	69	śląd osadniczy osada?	neolit eneolit
117	Zosin	41	70	osada?	wczesny brąz

118	Zosin	42	71	śląd osadniczy osada osada?	neolit eneolit wczesne średniowiecze	
119	Zosin	43	72	osada? osada?	neolit nieokreślona	
120	Zosin	44	73	osada	VII-VIII w.	

Materiały wykorzystane w tekście:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.).
- 2) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840).
- 3) Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40).
- 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503, ze zm.).
- 5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 88, ze zm.).
- 6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2556, ze zm.).
- 7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916, ze zm.).
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916, ze zm.).
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194, ze zm.).
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1327, ze zm.).
- 11) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385).
- 12) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).
- 13) Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164).
- 14) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019, poz. 1721).
- 15) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).
- 16) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017, poz. 928).
- 17) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1388).
- 18) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110).
- 19) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259)
- 20) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153).
- 21) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r., Nr 89, poz. 510).
- 22) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
- 23) Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Lubelskiego na lata 2019-2022.
- 24) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego.
- 25) Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.
- 26) Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Horodło na lata 2016-2023

- 27) Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Horodło na lata 2017-2023
- 28) Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Horodło.
- 29) Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Horodło.
- 30) Materiały udostępnione przez Urząd Gminy Horodło.
- 31) Materiały udostępnione przez Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura Zamość.
- 32) Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Horodło, 2011.

www.zabytek.pl

www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/

www.nid.pl

www.samorzad.nid.pl

Spis rycin i tabel:

Ryc. 1. Obszar rewitalizacji na terenie Gminy Horodło (źródło: Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Horodło na lata 2017-2023, s. 97).

Ryc. 2. Lokalizacja Gminy Horodło

(źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Horod%C5%82o_\(gmina\)_location_map.png](https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Horod%C5%82o_(gmina)_location_map.png)).

Tabela 2. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Horodło.

Tabela 2. Cmentarze występujące na terenie gminy Horodło.

Tabela 3. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego z terenu Gminy Horodło.

Tabela 4. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego z terenu Gminy Horodło.